

UNITAT DIDÀCTICA 1

DEL NAIXEMENT DE CATALUNYA A LA DESFETA DE 1714

ORÍGENS DE CATALUNYA

Els territoris que actualment formen Catalunya, aproximadament entre els segles V i VIII estaven ocupats i habitats pels visigots que eren bàrbars (no parlaven llatí) i que havien vingut del nord d'Europa. Aquesta època es caracteritza per un règim de monarquies febles i sovint caòtiques (revoltes,).

A partir del segle VIII s'esdevé l'invasió per part dels àrabs des del sud de la península ibèrica i aproximadament fins a la frontera natural que forma el riu Ebre. Al nord d'aquests territoris les zones solien estar força despoblades.

És freqüent que en aquells temps es produïssin ratzies (incursions en territori enemic) entre àrabs i francs; aquests darrers estenien els seus dominis tot just fins la cara nord dels Pirineus. Els atacs mutus es van succeir durant un temps determinat fins que els francs van decidir que hi havien de posar una solució:

La Marca Hispànica (finals s.VIII – principis s.IX)

Efectivament, aquesta marca o frontera hispànica va ésser creada com a línia de protecció envers els territoris que quedaven compresos en ella i la resta del regne franc que quedava al nord d'aquesta. La línia que es va traçar seguia aproximadament el recorregut del riu Llobregat.

Donat que es tractava d'una zona força desolada i amb molt pocs habitants el rei dels francs va decidir enviar a aquests territoris a nobles del seu regne amb la missió de crear una sèrie de comtats a banda i banda dels Pirineus (p.ex.: Girona any 785, Barcelona any 801).

Factors que van influir en l'origen de Catalunya

- La *Llei Capitular de Querzy* (877); segons aquesta disposició es declarava que els dominis, la propietat d'un comtat eren hereditaris. Això va ser força important perquè va suposar, en primer lloc, una continuïtat dinàstica en els diferents comtats i, en segon lloc, perquè amb el temps va anar aïllant o allunyant els comtats de la Marca Hispànica del seu senyor i rei, el monarca dels francs.
- El Comtat de Barcelona, amb el pas dels anys, va esdevenint més i més important, especialment a partir del regnat de Guifré el Pilós. Amb això, altres comtats més dèbils o no tant poderosos es posen sota el control del de Barcelona.
- Amb el pas del temps els comtats que integren la Marca Hispànica van agafant consistència i una certa identitat pròpia. Es duen a terme regularment polítiques de repoblació. Es creen una sèrie de Monestirs i Abadies. Es produeix un refredament de les relacions amb el rei franc fins arribar al punt d'arribar a no pagar el cànon periòdic en concepte de vassallatge.

Desencadenant del trencament amb regne dels francs

A finals del segle X es produeix una ràtzia feroç per part dels àrabs comandats per Almansor que ataca i devasta bona part dels comtats de la Marca Hispànica. En trobar-se en una situació límit, aquests demanen ajut al regne dels francs que es troba en un confús procés de successió. La decisió es demora i a la fi els francs (molestos per l'incompliment dels pagaments dels comtats de la Marca) decideixen no enviar reforços militars si no es satisfà el deute contret.

En aquesta situació, Borrell II, Comte de Barcelona, i davant la fi de la ràtzia dels àrabs, decideix no acceptar la proposta dels francs i trencar definitivament la relació amb aquests i esdevenir-se com a territoris independents.

Això va succeir a finals del segle X, possiblement l'any 987.

No tots els comtats, però, es van unir instantàniament al de Barcelona. Va ser un procés lent i gradual en el qual fins i tot alguns comtats van alternar la pertinença a un i altre regne o van esdevenir independents durant un bon grapat d'anys (p.ex.: Empúries). En un principi van ser 9 els comtats que integraren aquest *nou estat*.

L'origen **territorial** de Catalunya va ser doncs la Marca Hispànica; l'origen **polític** el trencament amb el regne dels francs.

SEGLE XI

En aquest segle, Catalunya és un estat jove acabat de néixer **a banda i banda dels Pirineus**. Per tant, té una necessitat de consolidar-se, d'obtenir una certa estabilitat i reconeixement internacional. Per aconseguir aquests objectius, els comte-rei de Barcelona al segle XI duran a terme una sèrie d'accions:

- Aniran a Roma per a mostrar respecte i obediència al Papa, un autèntic rei de reis en aquella època.
- Emprendran una política militar orientada a obtenir un cert prestigi. Per exemple, l'any 1010 i sota el regnat de Ramon Borrell, es duu a terme una incursió o ràtzia a la ciutat de Còrdova. En aquesta s'obté un substanciós botí que servirà per omplir les arques i permetrà que el comtat de Barcelona sigui un dels pocs que encunya una nova moneda pròpia que és d'or.
- Conqueriran terres als musulmans; es passa del límit natural de la Marca Hispànica que estava més o menys al riu Llobregat fins al Penedès pel sud i s'arriba fins el Segre per l'oest.
- Duran a terme una política de repoblació dels territoris conquerits, hi fundaran monestirs i establiran les bases per a que s'hi desenvolupi el sistema feudal.

El monarca més destacat d'aquest segle fou **Ramon Berenguer I El vell**. Els aspectes més importants del seu regnat van ser:

La publicació dels **Usatges**, un compendi que recollia per escrit (no gens habitual en aquella època) les relacions feudals que s'establien entre senyors i vassalls.

Els estats musulmans dels voltants de Catalunya (Saragossa, Lleida, Tortosa, Illes Balears,) i degut a l'importància i potència que havia aconseguit la Casa de Barcelona accepten pagar tributs o pàries a aquesta. Això fa possible que hi hagi força liquidesa i que es comprin petits territoris sobretot a l'altra banda dels Pirineus (p.ex.: Carcassona).

SEGLE XII

Es continua amb la línia empresa el segle anterior, però s'accentua sobretot l'aspecte de l'expansió territorial. Aquesta no es farà a través de guerres i ocupacions sinó a través de matrimonis de conveniència.

Per exemple, **Ramon Berenguer III El Gran** es casa amb Dolça, que és filla del Senyor de Provença, comtat que a partir de l'enllaç quedarà incorporat a la Casa de Barcelona.

En aquests anys té lloc un intent de conquesta de Mallorca. Aquest intent fracassa i és en la crònica dels esmentats fets quan s'anomena els soldats del rei com a **catalans**, primera vegada que es té coneixement de que s'emprés aquest terme per anomenar els membres de la nostra terra.

Ramon Berenguer IV El Sant es casa amb Peronella, hereva d'Aragó, quan aquesta és encara una nena. Aquest matrimoni també formava part d'un tractat mitjançant el qual, el regne d'Aragó que travessa certes dificultats de descendència en la seva Cort, accedia a establir un acord de cooperació amb els catalans a canvi de que aquests respectessin els seus furs. El fill d'ambdós, **Alfons I** va ser doncs el primer rei de Catalunya i Aragó.

A mitjans del segle XII ja s'havia esgotat la conquesta de territoris a costa dels musulmans: Tarragonès, Baix Ebre, Conca de Barberà, terres de ponent, etc (Catalunya Nova).

SEGLE XIII

Aquest serà el segle en el qual la idea del gran regne a banda i banda dels Pirineus es trencarà.

En aquests temps l'Església (i sobretot a Roma) s'ha convertit en un poder fàctic i en centre de corrupció i traïcions. No és d'estranyar que sorgeixin arreu moviments de discrepància amb la doctrina del Papa i es busqui un retorn a les arrels de la fe cristiana. Un d'aquests moviments és el que protagonitzen a la banda nord dels Pirineus els anomenats **càtars** o albigesos (de la Casa d'Albi). Tothom qui anava en contra de la doctrina de Roma era anomenat heretge i, per tant, perseguit en les anomenades croades (exèrcits formats per soldats de diferents països). Una d'elles va afectar els càtars que van demanar protecció al seu senyor que no era altre que el comte de Barcelona que en aquells moments era **Pere I El Catòlic**; aquest, en compliment dels acords subscrits, va comandar en persona les tropes que havien d'expulsar els croats però va morir en combat i a la fi el seu bàndol va ésser derrotat en la batalla de Muret l'any **1213**. Amb aquesta desfeta es perden tots els territoris del Pirineu francès llevat de Montpeller.

Amb això l'expansió territorial pel nord es tanca definitivament (tractat de Corbeil) i també per l'oest degut a un acord de no agressió amb Castella. La conseqüència lògica serà doncs l'expansió cap als territoris del sud (València, Illes Balears,). Aquesta serà duta a terme per **Jaume I El Conqueridor** que arriba fins i tot a Múrcia l'any **1266**, però més tard es cedeix aquesta plaça a Castella.

L'EXPANSIÓ MEDITERRÀNIA (anys 1137–1479)

En termes generals es pot parlar que aquesta expansió mediterrània que va dur a terme la Corona Catalano-Aragonesa va tenir un caràcter més aviat econòmic que militar. Així doncs, era habitual la conquesta de places on fos possible la producció, importació i exportació de tota mena de productes.

Van néixer així, arreu del Mediterrani, els Consolats de Mar que no eren més que ambaixades comercials dels diferents estats implicats en les relacions comercials que s'hi realitzaven.

La Casa de Barcelona estava en plena època de puixança, prova de lo qual destaquen una sèrie d'aspectes:

- Els Portuaris: cartes de navegació que passaven per ser les millors del món, sobretot les que es realitzaven a l'Escola de Mallorca.
- Vaixell de coca, el típic dels navegants catalans.
- La ciutat de Barcelona creix molt i arriba a tenir uns 30 o 35.000 habitants.
- L'art gòtic prolifera molt en les seves dues vessants: religiosa (temples) i civil (cases, palaus, edificis públics com la Llotja,).

Es pot dir que l'èxit assolit en l'expansió mediterrània es va deure a que hi van haver dos interessos diferents però que en el fons es complementaven: els de la pròpia Corona i els d'una burgesia emergent que buscava ampliar el seu volum de negoci. Eren, doncs, interdependents. Un cop la burgesia va anar fent-se cada cop més rica i notòria va exigir intervenir en els assumptes polítics de les ciutats desplaçant a la noblesa.

Procés d'incorporació dels nous territoris

Sicília (any 1283)

Es produeix sota el regnat de **Pere II El Gran**. Aquest va arribar a Sicília per casar-se amb l'hereva Constança. L'illa era desitjada pels catalans i pels francesos. Els francesos, però, van prendre l'iniciativa i van ocupar-la. Els sicilians, però, no veien amb massa bons ulls els seus invasors i van empescar-se-les per organitzar uns fets (les Vespres sicilianes) que van actuar com a detonant per a l'esclat d'una revolta contra aquests. Els catalans, doncs, amb l'inestimable ajuda dels propis sicilians els van fer fora i van deixar que el monarca català anexionés aquell tron al seu regne.

Després d'aquests fets, el Papa es va enfadar molt i va nomenar heretge a Pere II i, en conseqüència, va fer una crida a tota la cristiandat per a que se'l destronés. Els francesos s'hi van apuntar gustosos i van envair-nos fins que van ser derrotats (molt delmats per la pesta) per Roger de Llúria en la batalla del Coll de Panissars.

Grècia: Ducats d'Atenes i Neopàtria (any 1311)

Els **Almogàvers**, amb Roger de Flor al capdavant, formaven un experimentat exèrcit de mercenaris que va ajudar en la conquesta de Sicília. El seu prestigi (quant a efectivitat) va arribar a oïdes de l'Emperador Bizantí que veia com els turcs li estaven conquerint bona part dels seus territoris i ja eren a prop de Constantinoble. Els va cridar i es pot dir que van complir amb el què els van demanar doncs van foragitar els turcs. Van haver-hi però una sèrie d'incidents lamentables que van acabar amb la mort a traïció de Roger de Flor i els seus súbdits durant un banquet. Els almogàvers, en assabentar-se dels fets, van emprendre-se molt i es van donar els fets que es coneixen com La Venjança Catalana: van anar cap a Grècia i van assolir per la força els ducats d'Atenes i Neopàtria (any 1311).

Sardenya (1297 – 1323)

A mitjans del segle XIV es pot dir que s'arriba al moment de màxima plenitud de la Corona Catalano-Aragonesa; i aquest fet coincideix amb el regnat de **Pere III El Cerimoniós**.

Nàpols (1442)

S'acaba de conquerir del tot a finals del segle XV, però es paga un preu molt alt. La situació de la Corona és bastant dolenta degut a una important davallada demogràfica (a causa de diferents epidèmies), una sèrie de males collites i la penosa situació econòmica degut al desgast de les guerres de conquesta dels nous territoris.

Dins del conjunt de la Corona, Catalunya és un dels llocs més afectats i decadents. Prova d'això és que la Cort es trasllada a València primer i a Nàpols després.

Als factors abans esmentats s'hi pot afegir la inestabilitat política que es va viure a començaments del segle XV. Aleshores regnava **Martí I L'humà**, i el seu fill que havia de ser l'hereu va morir en combat. La qüestió és que l'any 1410 el monarca va morir sense deixar descendència ni aclarir qui tenia que ocupar el tron.

En aquest moment s'obre un procés per a debatre qui ha de ser el seu substitut i sorgeixen dues alternatives: Jaume, comte d'Urgell i Ferran, de la Casa dels Trastàmara. Durant uns dos anys es produeixen lluites i disputes entre els partidaris d'un i altre candidat, fins el punt en que ha d'intervenir el Papa com a mediador. La conciliació es produeix a la ciutat de Casp amb que el que es coneix com el Compromís de Casp (any 1412); aquest decideix la pugna a favor de Ferran i els Trastàmara entren a formar part de la Corona Catalano-Aragonesa.

Aquesta dinastia s'estendrà durant uns 100 anys amb quatre regnats:

- Ferran I
- Alfons IV
- Joan II
- Ferran II

Situació demogràfica a finals del segle XV

	Extensió	Població
	(km2)	(Hab.)
<i>Castella</i>	378.000	3.304.000
<i>Portugal</i>	90.000	1.500.000
<i>Navarra</i>	12.000	185.000
<i>Catalunya-Aragó</i>	100.000	1.358.000

Volum de mercaderies del Port de Barcelona

Període	Volum
	(en lliures)
1432-33	25.000.000
1433-34	22.000.000
1448-51	900.000
1473-74	185.000
1474-75	198.000
1476-77	175.000

LA CRISI DEL SEGLE XV

Factors:

• Demogràfic

La davallada de la població es fa especialment notòria a Catalunya. La recuperació serà molt lenta i costosa.

• Econòmic

Paràlisi comercial al Mediterrani. La burgesia emprenedora d'èpoques anteriors, ara prefereix posar els seus diners en entitats bancàries. Aquestes els donaran menys guanys que els que podien obtenir invertint en el propi negoci, però en contrapartida els donen seguretat.

El camp català pateix els problemes derivats de la problemàtica que generen les Revoltes de Remença. Aquestes revoltes no eren més que insurreccions de la gent del camp que es veia ofegada per les males collites i les cada cop més altes exigències dels seus senyors. A més, si volien abandonar el seu amo per anar cap a les ciutats els obligaven a pagar unes indemnitzacions prohibitives. A més, se sentien maltractats i en situació d'inferioritat i reclamaven l'abolició dels mals usos.

• Social

A la ciutat de Barcelona hi ha una gran estabilitat degut al conflicte que enfronta dos sectors de la burgesia: la **Biga** (grans burgesos) i la **Busca** (petits burgesos i artesans). Ambdós bàndols volen accedir al poder per intentar posar remei a la crisi que estan vivint (amb propostes oposades, evidentment).

• Polític

Hi ha un enfrontament quasi constant entre els Trastàmara i les Institucions catalanes. El monarca vol restar poder a la Generalitat i el Parlament, a la qual cosa aquests s'hi oposen enèrgicament. El detonant de l'augment de temperatura del conflicte polític és quan es produeix el cas Fivaller: aquest, essent conseller en cap de la ciutat de Barcelona demana al monarca que contribueixi a la hisenda pagant impostos com tothom. El rei s'hi nega i, a més, fa empresonar a Fivaller, la qual cosa fa que es produeixin aldarulls i s'iniciï una certa rebel·lió. Aquest clima de crispació culmina amb la Guerra Civil (1464–1474). Els conflictes que ja existien no fan més que posar llenya al foc de la confrontació principal i s'estableixen dos bàndols ben diferenciats:

Trastàmara (Joan II) Generalitat

Pagesos de Remença Senyors feudals

La Busca La Biga

La Guerra acaba l'any 1474 amb la Capitulació de Pedralbes i deixa enrere un país destrossat sense vencedors ni vençuts. S'entra en un període de fràgil estabilitat.

A finals del segle XV es produeix un relleu a la Corona i accedeix al tron l'últim de la dinastia dels Trastàmara: **Ferran II El Catòlic**. Aquest instaura una Política de redreç, mitjançant la qual intenta prendre una sèrie de mesures per sortir de la crisi:

- Llei per al Redreç de la Mercaderia: per a potenciar el comerç.
- Instaura el sistema de la Insaculació: el factor sort decidirà la composició del Consell de Cent.
- Llei de la Constitució de l'Observança: intenta normalitzar les relacions entre la Corona i les Institucions catalanes mitjançant una política de pactisme atenuat.
- Sentència arbitral de Guadalupe: posa fi al conflicte de les revoltes de remences. Cadascuna de les parts cedeix una mica i així ens trobem amb que els senyors veuen garantida la continuïtat en la propietat de la terra i que els pagesos aconseguen que s'aboleixin els mals usos.

Ferran II es casa amb Isabel de Castella. És una unió de conveniència, no per unificar els dos regnes sinó per a donar-se suport mútuament. Ambdós acaben de sortir d'una guerra civil i estan en una situació delicada. Les institucions segueixen funcionant amb independència com abans de l'enllaç i, de fet, l'únic que s'importa de Castella és la Inquisició. Un exemple del funcionament paral·lel dels dos territoris és el fet de que la Corona Catalano-Aragonesa sempre va ser marginada en el tema del descobriment i posterior explotació comercial d'Amèrica.

A la mort dels monarques es tornen a separar els dos regnes però es dona el cas de que els hereus naturals moren i s'ha d'obrir un procés per a trobar un successor. Resulta que qui reuneix els requisits per accedir al tron és el mateix a Castella que a Catalunya-Aragó: es tracta de Carles d'Àustria, nét dels monarques difunts i que hereta un autèntic imperi doncs a aquestes Corones s'hi han d'afegir l'Imperi Alemany i alguns territoris del centre d'Europa (per part dels altres avis).

Aquest Imperi té una gran diversitat i cal buscar un factor d'aglutinament que doni una identitat comuna a tots els territoris: la religió, i més concretament el cristianisme. Així doncs, es generalitza la Inquisició arreu i s'elimina qualsevol rastre d'altres creences i s'intenta convertir al màxim nombre de persones possible.

A la Corona Catalano–Aragonesa són uns temps difícils perquè ha estat inclosa en una estructura supranacional, relegada a un paper secundari. Així doncs, el període que engloba els segles XVI i XVII coincidirà amb una crisi o **Decadència**. Els regnats dels Àustries no beneficien gens el progrés de Catalunya tot i que es mantenen les institucions pròpies, això sí, en un context de crisi permanent. Aquesta situació genera una tensió que s'agreujarà a principis del segle XVII (1620–1625). Un dels símptomes de la difícil situació és la generalització del fenomen del bandolerisme.

Orígens de la Generalitat

Les institucions catalanes, ja des dels seus inicis, s'havien caracteritzat per la seva orientació cap al pactisme entre aquestes i la Corona. L'antecedent més remot de l'actual Generalitat el podem trobar en les Corts (a Catalunya, València i Aragó) que es reunien esporàdicament al segle XI i ja regularment a finals del segle XIII.

Inicialment i fins al segle XVI, la Generalitat va ser més coneguda amb la denominació de Diputació del General. En un principi fou un organisme essencialment administratiu, com l'erari públic. Derivava de les Corts de la qual en duia els comptes.

L'objectiu primordial de la Generalitat era administrar el més eficaçment possible la fiscalitat paccionada en les Corts per tal de complir el compromís de pagar el donatiu a la Corona.

Bàsicament, estava composta per:

- 3 Diputats
- 3 Oïdors
- Varis escrivans.
- Collidors i subcollidors.
- etc

Els 3 diputats eren un per cada braç (militar, eclesiàstic i reial). L'eclesiàstic assumia la presidència. Els 3 oïdors també es corresponien amb un per cada braç. Els collidors i subcollidors eren la base de tot l'engranatge administratiu i s'encarregaven d'executar la recaptació.

La importància de Barcelona

Amb el pas del temps, Barcelona s'ha convertit en una plaça estratègica i en un centre de poder indiscutible. Té les seves pròpies institucions:

- Conseller en Cap
- Consell de Cent
- Petit Consell

Les Institucions de la Corona (*veure UD1 – pàg. 8 i 12*)

El fenomen del bandolerisme

A Catalunya adquireix unes característiques especials ja que l'extracció social dels seus integrants no és popular sinó nobiliària (petita noblesa de l'interior). Els grups més afectats per la crisi són els que radicalitzen les seves posicions, en un context agut de malestar social.

La Guerra dels Segadors

El 1625 les relacions entre les institucions catalanes (i altres de la Corona) entren en conflicte amb la monarquia dels Àustries. El model d'Estat dels Àustries cau enfront del model francès dels borbons i que es caracteritza per l'uniformisme i un fort centralisme. Abans d'arribar a la meitat del segle XVII es decideix importar aquest model a la península, tot uniformitzant els diferents territoris de la Corona segons les característiques de Castella mitjançant el que es va anomenar *Decret d'Unió d'Armes*. Això va provocar la lògica reacció de rebuig per part de les altres cultures de l'Imperi, sobretot a Portugal i a Catalunya. El Comte-Duc d'Olivares era l'home fort de la Corona (valido) i intentava redreçar la situació de crisi generalitzada.

A això s'uneix la exigència de grans contingents d'homes als regnes de la Corona per a defensar-ne la integritat, i amb especial èmfasi a Catalunya, cosa que provoca encara més malestar.

La *Guerra dels 30 anys* (1618–1648) esclata com un conflicte d'abast europeu i és l'excusa perfecta perquè Felip IV desplegués les tropes reials per terres catalanes, obligant als nadius a donar acollida i aliments als soldats. Pel que es veu es van produir força abusos de tota mena que no van fer més que anar tensant la corda fins a límits cada cop més elevats. Els avalots són habituals fins que el dia de Corpus de l'any 1640, a Barcelona esclata una revolta a gran escala que s'anomena *Corpus de Sang*, que va ser alhora el setonant de la *Guerra dels Segadors*. Les quadrilles que venen a la ciutat per a la sega ajusticien el virrei i la Generalitat s'insurrecciona contra la monarquia de Felip IV. Pau Claris, president de la Generalitat, decideix tirar pel dret i proclamar una República independent sota la protecció de França. Felip IV envia tropes immediatament a Catalunya per sufocar el conflicte i donat la millor preparació de les tropes castellanes van guanyant terreny poc a poc, de manera que Catalunya es veu obligada a demanar ajut militar als francesos que arriben just a temps d'aturar les tropes invasores quan eren a punt d'entrar a Barcelona, tot derrotant-les a la batalla de Montjuïc (26 de gener de 1641).

Al capdavant, es pot dir que en finalitzar la guerra no hi ha ni vencedors ni vençuts. Un cop avortat el projecte de la República catalana a Catalunya els catalans veuen com el fet d'haver-se associat amb França no els suposa cap avantatge ja que els soldats francesos estacionats al principat cometien tants o més abusos que els castellans, cosa que porta als catalans a negociar amb el Monarca espanyol el seu reingrés a canvi que aquest respecti les institucions pròpies, cosa que és acceptada per aquest.

Entretant Portugal aconsegueix deslligar-se definitivament de la Corona i esdevé un Estat independent.

La nova situació, per evitar nous conflictes, s'ha d'arreflectir en un pacte per escrit entre les parts afectades: espanyols i francesos. Aquests últims accepten retirar-se de Catalunya però a canvi exigeixen l'annexió dels territoris ultrapirinencs de la Cerdanya i el Rosselló. Això queda establert pel *Tractat dels Pirineus* (1659).

Per tant, ens trobem amb què la situació després de la Guerra dels Segadors és la mateixa que abans i a més s'han perdut uns territoris molt importants que significaven gairebé una cinquena part del total.

La Guerra de Successió

El 1700 mor Carles II El Hechizado sense deixar descendència, la qual cosa fa que s'inestabilitzi molt la situació. El pastís que suposa la Corona dels Àustries no passa desapercbut per a les principals potències europees que s'enfronten en el que s'anomena la *Guerra de Successió*. Es van formar automàticament dos bàndols enfrontats:

- Els seguidors de Felip d'Anjou, de la casa dels borbons francesos:

! França i Castella.

- Els seguidors de l'arxiduc Carles d'Àustria:

! Anglaterra, Portugal, Holanda, Catalunya, València i Aragó.

És un conflicte doncs a escala europea que necessitarà d'una solució a escala europea.

El 1705 Catalunya signa el seu compromís amb l'Aliança amb la promesa de rebre ajut militar d'Anglaterra (*Pacte de Gènova*). Així doncs, mitjançant un atac combinat de la flota anglesa i d'alguns milers de voluntaris vinguts de tot el país permet reconquerir Barcelona. L'arxiduc Carles III d'Àustria va entrar triomfalment a la ciutat que va celebrar el foragitament dels castellans. A més les tropes de l'Aliança van proseguir amb la seva ofensiva i van arribar a entrar a Madrid. Però el 1707, amb la victòria d'Almansa, Felip V conquereix Aragó i València. En represàlia per la seva deslleialtat aplica mesures que suposen la completa anul·lació de les institucions i drets propis dels territoris conquerits. Per acabar d'adobar-ho el 1711, en ple conflicte, es produeix la mort de Carles III fent que el seu germà petit heretés la Corona imperial. Això va espantar els membres de l'aliança que veuen amb temor la nova situació que pot esdevenir-se si es fusionen els territoris d'Espanya amb l'Imperi centre-europeu. De mica en mica, comencen a abandonar. El 1713 es produeix una cimera a Utrecht per mirar de posar fi al conflicte per la via negociada. Així doncs, als aliats accepten que Felip V es quedi amb els territoris de la península a canvi de que aquest cedís les seves possessions europees (Nàpols i les illes italianes). A més, Anglaterra aconsegueix que Felip V els cedeixi Menorca i Gibraltar.

Catalunya es queda sola per plantar cara a les tropes felipistes i es prepara per a resistir a ultrança. Però el dia 11 de setembre de 1714 i després d'un llarg setge, Barcelona cau en mans de les tropes de Felip V. Es promulga el Decret de Nova Planta (1716) que deroga totes les Institucions pròpies del país així com el seu dret foral.

La gran repressió

Un cop incorporada a la Corona de Felip V, Catalunya va patir una forta repressió a tots nivells. Sorgeixen moviments de tipus guerriller que intenten atemptar contra els invasors. Per intentar controlar-los, entre els anys 1719-21 es crea al cos dels Mossos d'Esquadra. També es construeix la Ciutadella de Barcelona per tal d'assegurar el control sobre la ciutat. A nivell institucional s'elimina la figura del virrei i el màxim poder recau ara en el Capità General. El català com a llengua serà perseguit fins al punt de reduir el seu ús al màxim.

UNITAT DIDÀCTICA 2

LA FORMACIÓ DE LA CATALUNYA CONTEMPORÀNIA

LA REVIFALLA CATALANA AL SEGLE XVIII

Al no poder prendre part en els assumptes polítics, els catalans es posen a treballar de valent i fan possible que en aquest segle es doni una revifalla molt gran a Catalunya en varis aspectes:

ASPECTE ECONÒMIC

Comença amb una lenta però constant transformació d'una societat artesanal cap a una societat més industrial. Per a que les indústries puguin reeixir però, és necessari que es donin una sèrie de fets:

1. Revolució demogràfica: Es produeix un creixement demogràfic sostingut degut a diverses raons:

- Erradicació de les pestes
- Aparició de noves vacunes
- Millora de l'alimentació (introducció de patates, tomàquets,)
- Millora de l'higiene personal
- Millores a les vivendes

A conseqüència d'això la natalitat es manté, però gràcies a la davallada de la mortalitat augmenta la població.

2. Revolució agrícola: Per a fer sostenible l'augment demogràfic és necessari que es produeixin una sèrie de transformacions en la cadena de producció alimentària:

- Intensificar la producció, fent productives terres que abans no ho eren (assecaments d'aiguamolls, crema de boscos, creació de terrasses a les falques de les muntanyes,)
- Adaptar els productes cultivats a les aptituds de la terra. Això ocasionarà que es donin intercanvis (compra, venda, bescanvi) amb els excedents de producció i, per tant, es generaran beneficis i que es llauri una certa mentalitat capitalista.

3. Capital: D'on procedirà? De la comercialització dels abundants excedents de l'agricultura (sobretot vi i aiguardent) que es transformen en diners. Aquests diners podran tenir diferents destinacions:

- Riquesa suntuària (productes de luxe)
- Reinversió en les pròpies terres
- Conversió de l'activitat artesanal en petites indústries

Factors que influeixen en l'evolució industrial de Catalunya

- Manca d'industrialització a nivell estatal (negatiu)
- Manca de matèries primeres i de fonts d'energia a Catalunya (negatiu)
- Existència d'una certa tradició comercial–mercantil (positiu)
- Existència d'una burgesia emprenedora (positiu)

A Catalunya les terres no són especialment fèrtils. Les ciutats es van industrialitzant de mica en mica i generen una gran demanda de mà d'obra que pot ser satisfeta gràcies a que al camp hi sobra gent. Comença, doncs, un fluxe migratori continuat muntanya–mar. La població es va concentrant als nuclis urbans (UD2, pàg.13).

Estem parlant sempre de Catalunya ja que a la resta d'Espanya la situació és força diferent: la base de l'economia segueix sent una agricultura gens evolucionada i que depèn molt del resultat de les collites, alternant–se períodes de bonança amb altres de fam. Això fa que es puguin exportar aliments a l'exterior, però en contra s'hauran d'importar gairebé tota mena de productes manufacturats.

Orígens del procés industrialitzador de Catalunya

El 1750 comencen a sorgir les fàbriques d'indianes. El sector del tèxtil fa de motor per a la resta de sectors de la indústria, fins al punt que es pot considerar negatiu en el sentit que hi ha poca diversitat.

Evolució de la indústria catalana

Finals s.XVIII 1833

Crisi Antic Règim Espanyol

(estancament)

1750

La recuperació de 1833 coincideix amb la mort de Ferran VII que va dur a terme un regnat desastrós. El mateix any sorgeix a Catalunya la primera indústria del vapor: la Bonaplata.

Als inicis de la indústria les condicions laborals eren molt dures i es van donar fenòmens de protesta per part dels obrers. Així doncs, el Luddisme proposava la rebel·lió contra la màquina que es tradueix en la crema de fàbriques (p.ex.: Bonaplata, el 1835). En canvi, temps més tard s'adonaran que la culpa no la tenen les màquines sinó les persones que els imposen aquelles dures condicions de treball i aquells sous tan baixos mentre ells obtenen força beneficis: els empresaris. Això implicarà l'origen del moviment sindical a Catalunya.

Evolució de la producció per càpita a Catalunya

Any	1856	1900
% del total de la població d'Espanya	11	11
% del total de la producció d'Espanya	25	38

Producció per sectors industrials

Sector industrial	% Producció Catalunya del total de l'estat		Lloc que ocupa el sector a nivell estatal	
	1856	1900	1856	1900
Fariner	8	13.5	4	3
Tèxtil	66	82	1	1
Vins, aiguardents i licors	18	16	2	2
Vidre i ceràmica	18	25	3	1
Aliments i begudes	20	19	3	2
Curtits i calçats	13	32	4	1
Químic i sabó	17	30	3	1
Metall	21	33	2	1
Paper i arts gràfiques	32	30	1	1
Fusta	24	30	2	1
Varis	43	41	1	1
TOTAL	25.04	38.15	1	1

El problema bàsic amb què es va trobar la indústria catalana va ser la manca de diversificació, ja que la preponderància del sector del tèxtil va ser una constant. Entre 1835 i 1860 es produeix un gran procés de mecanització coincidint amb la incorporació del vapor com a font d'energia. La producció a Catalunya es multiplica per sis, i supera la de països com Bèlgica, Polònia i Itàlia. Barcelona es converteix en el tercer port cotoner del món. Els preus baixen fins a un 50%. La producció per càpita del tèxtil s'equipara amb l'anglesa.

Altres sectors capdavaners de la indústria catalana, tot i que molt per darrere del tèxtil, eren el de l'oli, les farines, vins i caves i pasta alimentícia. En canvi, hi havia mancança de determinats productes com ara el sucre i el peix.

La puixança del sector tèxtil va fer que aquesta indústria generés una demanda estructural (per al seu funcionament) com per exemple els lleixius industrials. El sector químic català, però, reacciona tard als canvis dels sistemes de producció que es produeixen a Europa i fracassa. Només tenen una certa solidesa les indústries químiques que produeixen fertilitzants.

Amb el sector metal·lúrgic va passar una cosa semblant. Hi havia una demanda important per part del tèxtil (maquinària), del ferrocarril (maquinària, rails,) i del sector naval; Però aquesta demanda no acaba

d'estimular la producció de metall autòctona.

La crisi del carbó: El desengany carbonífer (1860)

Com hem dit abans, hi havia una gran demanda de metall a Catalunya. Però la matèria primera amb què funcionaven les indústries metal·lúrgiques (el carbó) era escàs i de baixa qualitat, la qual cosa feia que se n'hagués d'importar de l'estranger amb el corresponent increment dels costos sobre el producte final. Per tant, es donava la paradoxa que resultava més econòmic importar ferro que comprar-lo a Catalunya.

<i>D'on procedeix el carbó entre 1840 i 1936</i>	
Catalunya	7%
Astúries	31%
Gran Bretanya	61%

El carbó català (Sant Joan de les Abadesses, Mallorca,) era escàs i de baixa qualitat. L'asturià també era de baixa qualitat però abundant; en canvi, resultava molt car el seu transport. El carbó britànic era de molt bona qualitat, però estava molt gravat econòmicament degut al proteccionisme estatal i resultava igualment car transportar-lo.

L'energia hidroelèctrica

La situació es va tornar insostenible i es van haver de buscar solucions alternatives. La resposta va ser aprofitar l'energia de l'aigua: l'energia hidràulica. Així doncs, les indústries es van traslladar a les vores dels rius (Ter, Cardener, Llobregat,) per aprofitar els seus cabdals. Aquestes indústries funcionaven de manera mixta: a l'hivern aprofitaven els importants cabdals d'aigua per a generar energia elèctrica. A l'estiu, però, no baixava tanta aigua i havien de funcionar amb energia elèctrica que venia de l'exterior. Aquesta era més cara però, així i tot, resultava més econòmica que el carbó. Amb aquesta situació sorgeix el fenomen de les colònies industrials.

<i>Preus de l'energia (CV de vapor)</i>	
Hidràulica	125 ptes.
Elèctrica	250 ptes.
Carbó	més car encara

Entre finals del s. XIX i començaments del s. XX el consum elèctric de Catalunya triplica el d'Espanya i es converteix en un dels més alts de tota Europa. Al disposar d'energia elèctrica abundant, s'obren les portes a la fabricació autòctona d'acer i a la diversificació industrial. La indústria elèctrica, però, està majoritàriament en mans del capital estranger. Per exemple, una empresa com La Canadenc produïx el 75% de l'energia elèctrica de Catalunya.

Un altre sector deficitari serà el bancari. No hi ha una banca autòctona forta que doni recursos a la petita i mitjana indústria catalana. Les grans indústries no demanen préstecs. En aquest marc cal inscriure la fallida del Banc de Barcelona l'any 1844.

La 1ª Guerra Mundial (1914–1918). Expansió i posterior recessió.

El teixit industrial català viu un període de forta expansió coincidint amb l'esclat de la 1ª Guerra Mundial, tot aprofitant-se de la seva neutralitat en el conflicte. En aquest període es generen suficients beneficis com per a permetre realitzar una completa revolució industrial a Espanya si es reinverteixen els guanys. Però això no es dona i, a més, la maquinària que treballa sense descans no es manté ni s'actualitza adequadament. És un període de reivindicacions obreres que són ateses per tal de no aturar la producció.

Un cop acabada la guerra, però, es produeix una baixada en picat de la demanda externa i s'entra en un període de gran decadència. Segueix havent-hi protestes laborals però ara els empresaris, que passen per dificultats econòmiques, són més durs i s'entra en un període de molta tensió. Seria el que es va donar a conèixer com la Guerra Social.

En aquest clima de recessió post-guerra i el clima de forta tensió social, s'ha d'inscriure el cop d'estat del General Primo de Rivera, que té el suport de les classes benestants de la societat.

En política econòmica s'endaga una campanya de forta inversió en obres públiques que absorbiran una important quantitat de mà d'obra però que també necessitarà d'una gran inversió. Quant a la política monetària s'intenta aconseguir una moneda forta, la qual cosa perjudica les exportacions. Les tensions socials es mantenen però soterrades en certa manera; això es mantindrà fins a principis dels anys 30.

Els efectes del Crack de 1929 tarden una mica però també acaben arribant a Espanya, coincidint amb la 2ª República (1931). Aquesta neix en un període difícil donat la conjuntura econòmica negativa a l'Estat i en un context de proliferació de les polítiques autoritàries a tot Europa. No és d'estranyar doncs que la conflictivitat social i laboral segueixi vigent.

Durant la Guerra Civil, a Catalunya es produeix el fenomen de la col·lectivització de la indústria; els treballadors sindicats s'agrupen i ostenten el poder real, depenent de la Generalitat, a través del Conseller d'Economia, Josep Tarradellas. Al camp, però, la col·lectivització no va arrelar.

Un cop acabada la guerra, i amb la conseqüent derrota del bàndol republicà, desapareixen les col·lectivitats però alguns dels propietaris que recuperen les seves indústries s'adonen que les empreses que havien hagut de deixar ara estaven sanejades econòmicament, eren més modernes i funcionaven millor.

A principis dels anys 40 el règim autoritari espanyol intenta reduir o estancar el creixement industrial. Aquesta situació es mantindrà fins que el règim franquista s'obri al capitalisme mundial. Els anys 50 es produirà una gran puixança econòmica a Catalunya que es veurà incrementada encara més a la dècada dels 60, coincidint amb una tendència generalitzada a tot el món occidental. Cal remarcar que aquest progrés es farà a base d'un cost social molt elevat: els treballadors faran moltes hores amb uns sous més aviat escassos. No obstant, comencen a tenir un cert poder adquisitiu i poden accedir per primera vegada a productes de consum com electrodomèstics, automòbils, motocicletes,

Aquest cicle s'acaba el 1973 amb la crisi mundial del petroli, que també arriba un tant diferida a Espanya degut a que no és una potència econòmica i a que el règim agonitzant de Franco intenta maquillar la situació de crisi interna. Per exemple, es mantindrà la benzina a un preu molt barat la qual cosa suposa un cost brutal per al sistema.

En morir Franco la crisi surt a la superfície i l'atur arribarà al 20% de la població; la transició començarà doncs en un marc de crisi aguda generalitzada.

ASPECTE SOCIAL (Moviment obrer)

A mitjans del segle XIX es produeix el fenomen conegut com a *Emmirallament liberal* : s'ha fet la revolució però els valors pels quals es va lluitar no són reals ni aplicables. No hi ha legislació laboral i les condicions de treball són deplorables. La gent que ve del camp i els artesans troben un canvi molt gran en les seves vides i es veuen sotmesos a unes condicions de vida molt dures, com per exemple passar-se 12 hores seguides davant d'una màquina simplement per a subsistir. Això obliga a recórrer a la mà d'obra infantil que ajudarà a mantenir l'economia domèstica.

La gent que treballa, generalment, no té cap mena d'estudis ni cultura i això fa que no defenguin bé els seus

drets. Els salaris minços contrasten, en canvi, amb els grans beneficis que obtenen els empresaris.

Són anys d'un capitalisme poc desenvolupat que té poc marge de maniobra. Per això s'arriba a aquests extrems. El poder polític es caracteritza per una manca de democràcia i, a més, està molt lligat a una Església que no es preocupa dels problemes socials, la qual cosa fa que sigui molt mal vista per les classes oprimides; això provocarà que en les revoltes obreres s'acabin cremant esglésies i matant capellans.

El marge de maniobra dels sindicats és tan reduït que els obrers s'adonen que el sistema no funciona i que, per tant, s'ha d'acabar amb el capitalisme. L'anarquisme es converteix en la gran ideologia del proletariat català llevat d'una minoria que defensa les teories socialistes.

- El 1855 es crea l'Associació de Teixidors, organització sindical del tèxtil.
- El 1888 es crea a Barcelona la UGT
- El 1911 es crea la CNT

En el període de la Restauració que va dels anys 1875 al 1931 es generalitza la opressió als obrers per part del govern i les classes dominants de la societat. Com a resposta, sorgeixen 3 models d'organització obrera:

- Anarco-sindicalisme moderat
- Anarco-sindicalisme radical: molt arrelat a Barcelona. Anys 90: *Anys de les bombes*, influenciats pel *Nihilisme*. Atemptats contra el Capità General, una processó religiosa i al Liceu. En resposta, es produeix una repressió molt forta i indiscriminada, de la qual són exemple els *Processos de Montjuïc* (1895), on es produeixen diverses tortures i execucions de dubtosa legalitat. Això genera un desgast del moviment obrer català, sobretot de l'anarquisme que és la branca més perseguida.
- Socialisme

Apareix la figura d'Alejandro Lerroux, un periodista canari que ve a Barcelona a fer les cròniques dels *Processos de Montjuïc*. Utilitzarà un estil molt demagògic que obtindrà un cert ressò entre les classes obreres, la qual cosa el portarà a crear el Partit Republicà Radical que arribarà a plantejar seriosos problemes als partits ja establerts.

Són moments en què sembla que el moviment obrer s'està reactivant però es produeix un fet: la vaga general de 1902, impulsada pels anarquistes i boicotejada pels socialistes. De nou, doncs, seran els anarquistes els grans perseguits i qui seran reprimits amb una gran duresa. Aquests no es refaran del cop fins el 1907-1908 quan es crea una plataforma anomenada *Solidaritat Obrera* que intenta unir totes les agrupacions sindicals. Els socialistes, un cop més, es desmarquen de la iniciativa. Aquest panorama tant tens culmina amb els fets de la *Setmana Tràgica* el 1909 que genera una nova onada de repressió.

Solidaritat Obrera evoluciona fins a convertir-se en la CNT. El diari d'aquest sindicat adoptarà el nom de la formació que va originar-lo: *Solidaritat Obrera* (la Soli). La CNT creix molt durant el període que coincideix amb la 1ª Guerra Mundial, arribant a 500.000 afiliats a Catalunya. Són anys, però, de molta conflictivitat social i es produeixen varis assassinats dels seus dirigents, la qual cosa fa que virtualment es dessagni. Amb la dictadura de Primo de Rivera intenta convocar una vaga però no té prou força per tirar-la endavant. De nou, el preu a pagar serà la seva prohibició i la repressió dels seus dirigents, militants i simpatitzants. Els socialistes, en canvi, col·laboren amb el règim i fins i tot participen en les institucions, la qual cosa els genera un gran desprestigi a Catalunya, ja que mentre que els dirigents de la CNT són a la presó els socialistes formen part d'un govern autoritari i dictatorial.

Això genera malestar dins de les pròpies files socialistes on comencen a sortir veus discordants; a arrel d'això sorgeix una escisió que es converirà en la USC. Durant els anys de la dictadura els anarquistes s'amaguen en els sindicats professionals (sense ideologia), la qual cosa fa que un cop s'acaba la dictadura (1931) ja disposa d'una certa estructura i està preparada per a actuar; els socialistes, en canvi, veuen com la seva actitud durant

el període dictatorial els perjudica molt i no en treuen cap rèdit positiu.

La CNT torna a créixer i esdevé la força sindical majoritària durant la II República, tot i que es veu afectada sovint per crisis internes. Aquestes generen una pèrdua important d'afiliats, passant de 350.000 a 170.000. Per què? La causa principal va ser que va quedar en mans de la FAI que defensa unes idees extremadament insurreccionistes (es pot dir que estan en contra de tot). Les tesis de la FAI van agafant força i van contaminant a la CNT que, tot i perdre força, segueix essent la força sindical majoritària a Catalunya. Això es deu a què no hi ha una alternativa consistent i que l'oposició es troba molt dividida. La més important d'aquestes forces de l'oposició no és la UGT sinó el BOC, d'ideologia marxista.

L'octubre de 1934 Alianza Obrera (plataforma sindical estatal) convoca una vaga general revolucionària que només té èxit a Astúries. A Catalunya no rep el suport del moviment obrer, la qual cosa fa que tingui un escàs ressò i que fracassi. Aquesta insurrecció genera una resposta en forma de repressió que farà que a partir del 1935 s'accentuin les tendències unitàries a nivell de partits polítics i sindicats.

A nivell polític:

- **POUM:** creat el novembre de 1935 i procedent de la fusió entre Esquerra Comunista i el BOC. Partit comunista no stalinista. Òrgan de premsa: *La Batalla*. Voluntat d'actuar a tot Espanya. Quan esclati el conflicte de la Guerra Civil sorgiran dues visions de com fer la guerra.
- **PSUC:** creat el juliol de 1936 per la fusió de la Unió Socialista de Catalunya (USC), la Federació Catalana del PSOE, el Partit Comunista de Catalunya (PCC) i el Partit Català Proletari (PCP). Òrgan de premsa: *Treball*.

A nivell sindical:

- **UGT:** integrada per nacionalistes i marxistes. Comença a tenir força a Catalunya per primera vegada.
- **CNT-FAI:** anarquistes, amb tendència cada cop més radical.

El maig del 1937 es produeix un enfrontament entre dues tendències que acabarà en conflicte bèl·lic:

Bàndol 1	Bàndol 2
ERC	POUM
PSUC – UGT	CNT-FAI
<i>Vencedors</i>	<i>Derrotats</i>

L'ORDRE PÚBLIC

Els orígens de l'ordre públic a Catalunya se solen situar amb el naixement del primer cos policial, els *Mossos d'Esquadra*, a començaments del segle XVIII tot i que no s'institucionalitza fins el 1719–1721. Aquest cos es troba sota les ordres del Capità General la qual cosa fa que tinguin una certa jurisdicció militar. Són catalans però representen l'Estat. És un cos policial però també una força auxiliar de l'exèrcit. Entre els anys 1820 i 1880 la institució dels Mossos apareix i desapareix contínuament.

Així doncs, el 1880 s'instaura definitivament com a força depenent de la Diputació Provincial, la qual cosa fa que obtingui una certa implantació a nivell rural (Guàrdia Rural), però amb molt pocs efectius.

Els Mossos d'Esquadra serveixen de model per a altres cossos que sorgeixen a Espanya el segle XVIII, abans de la creació de la Guardia Civil.

El 1824, sota el regnat de Ferran VII, sorgeix un primer cos policial totalment desvinculat de l'exèrcit. Es tracta del *Cuerpo de Policía*, també anomenat com a *Salvaguardas* o *Celadores*. Entre les seves

característiques cal destacar que no portaven armes i que, donades les deficiències econòmiques de l'Estat, s'autofinanciava cobrant als ciutadans pels impressos i documents (*tasas*). Aquest cos fracassa i a la mort de Ferran VII el 1833 s'intenta variar la fórmula per salvar-lo (*Salvuardas Nacionales*) però també fracassa.

En contraposició, existeixen una sèrie de cossos para-policials al servei de diferents opcions polítiques:

- Progressistes: *Milícia Nacional*
- Absolutistes: *Voluntaris Realistes*

També es crea un policia fiscal, els *Carabiners*, que depenen del Ministerio de Hacienda.

La Guàrdia Civil

Creada el 1844, gràcies a la iniciativa dels liberals-moderats de Narváez. Aglutina totes les policies inferiors i adopta una estructura de divisió territorial:

- Tercio, a nivell de Capitanía General
- Compañía, a nivell de província
- Destacamento, a nivell de partit judicial
- Puesto, *cuartelillo*

Evolució de la implantació:

<i>Any</i>	<i>Puestos</i>
1846	514
1870	1.609
1897	2.179

Destaca la seva important presència en l'àmbit rural. La Guardia Civil serà sempre, amb diferència, el cos més nombrós de l'Estat fins a finals del franquisme.

<i>Època</i>	<i>Guardia Civil</i>	<i>Policia Armada</i>
finals del segle XIX	20.000	4.000
Any 1980	63.000	60.000

El naixement de la Guardia Civil es deu a la necessitat de defensar els interessos dels propietaris de territoris que, fruit de les desamortitzacions, han anat a parar bàsicament a mans de burgesos rics que han invertit en terres i no volen perdre-les. Estan, per tant, al servei de l'oligarquia rural, dels terratinents, la qual cosa fa que sigui un cos odiat per les classes populars, a més de fer-ho pel seu caire endogàmic i pels mètodes repressius que utilitza.

A finals del segle XIX comencen a néixer les primeres policies locals. Per exemple: Barcelona (1843) i Tarragona (1856), avançant-se a la legislació local, la Llei de Policia Municipal (1877).

Policia civil

- 1848: Policía de Protección y Vigilancia Pública, també anomenats Salvaguardas
- 1867: Primera llei d'ordre públic
- 1887: Divisió entre Cos de Seguretat (uniformats) i Cos de Vigilància (judicial). Comptava amb uns 4.000 efectius a finals del segle XIX i es trobava concentrada en determinades poblacions.

El Govern utilitza l'exèrcit per a les funcions d'ordre públic, donant suport a la Guardia Civil mitjançant l'aplicació de l'estat de guerra. A més, propicia la militarització de determinats sectors estratègics com el ferrocarril, la qual cosa augmenta la seva impopularitat.

Situació a finals del segle XIX

- Cos majoritari: Guardia Civil
- Policia civil: de Seguretat i Vigilància (inclús amb una secció anti anarquista)
- Policia Municipal
- Cossos regionals: Mossos d'Esquadra a Catalunya, Miñones a Àlaba i Biscaia, Miqueletes a Guipúscoa,)
- Exèrcit

A principis del segle XX la situació es modernitza i es produeix en primer lloc una reforma de la Policia Civil consistent en:

- Creació de les primeres Acadèmies Policials
- Creació de les Jefaturas Superiores de Policía (a l'inici només a Madrid i Barcelona)
- Creació de la Dirección General de Seguridad

Amb l'arribada de la II República es produeixen una sèrie de canvis importants, tot i que no es trenca amb la tradició anterior. Hi ha força tensió social. El Govern es troba que davant dels aldarulls que es produeixen no té a qui confiar el manteniment de l'ordre públic (no confia ni en l'exèrcit ni en la Guardia Civil). No pot suprimir la Guardia Civil però, en canvi, a finals del 1931 crea en un temps rècord (6 mesos) un nou cos policial: la **Guardia de Asalto**. Característiques:

- Integrat per homes joves, alts,
- Formació democràtica (Muñoz-Grandes s'encarrega de formar-los)
- Cos urbà, modern (van en camionetes), porten defenses i tenen armament pesant

Es produirà una bipolarització entre la Guardia de Asalto i la Guardia Civil, que s'accentuarà amb el posicionament que adoptaran un cop esclati el conflicte de juliol del 1936; així doncs, la Guardia de Asalto defensarà el Govern i la legalitat mentre que la Guardia Civil es posarà del costat dels rebels.

Els Mossos d'Esquadra continuen durant la II República.

Es crea un nou cos policial motoritzat: el Cuerpo de Vigilantes de Caminos, que no depèn del Ministeri de l'Interior sinó del d'Obres Públiques.

El Govern de la República cau puntualment en l'error d'utilitzar l'exèrcit per al manteniment de l'ordre públic.

Amb l'arribada de la dictadura franquista la situació canvia radicalment. Es dissol el cos de la Guardia de Asalto i tots els altres cossos policials llevat de la policia pròpia de Navarra (que havia donat suport als rebels), les policies municipals i la Guardia Civil que es manté però amb un caràcter molt més militaritzat i es crea un nou cos policial:

La Policia Armada

Amb uniforme gris. Els seus efectius seran bastant inferiors als de la Guardia Civil. Els seus comandaments provenen de l'exèrcit. Inclourà una secció específica amb competències sobre trànsit que el 1960 seran traspasades a la Guardia Civil. També comptarà amb una unitat que s'encarregarà de la repressió política secreta: la Brigada Político Social. S'instal·len Jefaturas Superiores de Policía arreu del territori nacional.

Tot i que en un principi es manté una certa herència del règim anterior, amb l'arribada de la democràcia es produeixen una sèrie de canvis:

- Es deslliga totalment l'exèrcit de la policia
- Es dona una unificació de Cossos i Escales (Policia Armada – Nacional)
- La Policia Civil o Nacional tindrà els seus propis comandaments
- Es permetrà l'existència de cossos policials propis a les Comunitats Autònomes
- L'any 1986 es legisla sobre el tema: LOFCS, de la qual emana una nova estructuració policial.

Llei Orgànica 2/86, de 13 de març, de Forces i Cossos de Seguretat (LOFCS)

- Unifica els cossos de la Policia Civil
- Manté el caire militar de la Guardia Civil
- Posa tots els cossos policials sota la dependència del Governador Civil
- Es creen mecanismes de coordinació entre els diferents cossos policials
- Es contempla l'existència de les policies locals
- Es parla de la policia judicial
- Dóna un paper subsidiari a les policies autonòmiques i locals al dir que *col·laboraran amb les forces de seguretat de l'Estat*.

ASPECTE POLÍTIC

Esquema

1808–14 Guerra del Francès.

- Patriotes
- Absolutistes
- Corts de Cadis (Constitució de 1812)
- Afrancesats (Constitució de Baiona)

1814–20 Sexenni Absolutista

1820–23 Trienni Liberal (Constitució de 1812)

1823–33 Dècada Ominosa

A la mort de Ferran VII sorgiran tres tendències:

- Liberalisme moderat
- Laboralisme progressista
- Carlisme

La Guerra del Francès (1808–14)

Es produeix en un context molt complex. El liberalisme autòcton es veu incapaç d'enderrocar la monarquia absoluta que no afavoreix en absolut els interessos d'alguns sectors de la burgesia catalana. No és d'estranyar doncs, que aquests sectors burgesos recolzin la invasió francesa.

Anteriorment, Godoy (Primer Ministre de Carles IV) va dur a terme una política pro-francesa que va

provocar una sèrie d'enfrontaments amb Anglaterra que van culminar amb les batalles a l'Atlàntic on Espanya va perdre gairebé tota la seva flota i va veure com el seu imperi colonial es desmembrava.

A palau, la noblesa conspira contra Godoy inspirada des de l'ombra per Ferran VII. Això desemboca en els fets del *Motí d'Aranjuez* a arrel del qual Carles IV es veu obligat a abdicar en favor del seu fill, Ferran VII.

Mentretant, les tropes franceses (aliades) entren a la península per, en teoria, atacar Portugal. Els francesos creien que podrien enderrocar la monarquia absoluta a Espanya i instaurar-hi els valors que havien inspirat la Revolució Francesa. No s'equivoquen i, al capdavant, tot resulta molt senzill ja que la resistència de les autoritats i l'exèrcit espanyols davant l'ocupació és nul·la. Carles IV i Ferran VII cedeixen la seva Corona a Napoleó. Són els fets que es coneixen com a *claudicació indecent*.

Per què hi va haver guerra? Va ser a causa d'un error de càlcul dels francesos. Napoleó creia que el poble els rebria com als alliberadors que acabarien amb la seva opressió i pobresa, però no comptaven amb un factor que va capgirar la situació i que va ser el detonant de la guerra: l'Església i el seu enorme poder a Espanya. Aquesta institució endaga una gran croada religiosa contra els invasors als quals s'atacarà no pel fet de ser francesos sinó per la seva condició de portadors d'idees malsanes. Les reformes que va intentar José Bonaparte eren molt avançades però van tenir un escàs ressò per la manca de suport general.

Es pot dir doncs, que els francesos ocupen però no controlen Espanya ja que es produeix una autèntica guerra de guerrilles. Aquesta lluita de resistència davant l'ocupació es fa en nom de Ferran VII que estava retingut a França. Les masses idealitzen la seva figura i l'anomenen com a Ferran VII El deseado.

En un altre aspecte cal comentar que en aquells moments a Espanya es viu una situació de buit de poder, que implica l'aparició de les Juntas que acaben convergint en la Junta Superior de Defensa. Aquesta s'encarregarà de coordinar les accions contra els francesos i també rebrà l'encàrrec d'elaborar la primera Constitució amb un caràcter eminentment liberal. Aquesta sortirà de les Corts que se celebren a Cadis l'any 1812: Constitució de 1812, també coneguda com La Pepa.

A arrel d'això es marquen dos camins per a fer la revolució a Espanya:

- Recolzar la invasió dels francesos, donant suport al Govern de José Bonaparte
- Seguir el camí marcat per la Constitució de 1812

El poble, però, segueix les consignes de l'Església i combat els invasors que finalment són derrotats i han de marxar. Alhora, torna Ferran VII que no accepta la Constitució de 1812 i torna a instaurar un règim absolutista. És una restauració fàcil donada la feblesa del liberalisme espanyol.

Sexenni Absolutista (1814–20)

Espanya es troba en una situació de crisi a tots els nivells. El focus de liberalisme més actiu el trobem a l'exèrcit que ha canviat després de la guerra. És un exèrcit d'extracció popular i els seus integrants han estat en contacte amb les idees liberals dels anglesos i dels francesos, de les quals s'han contaminat. A partir d'aquí es produirà un clar intervencionisme de l'exèrcit en l'Estat que es manifestarà en nombroses conspiracions i aixecaments armats o *Pronunciamientos*. Aquests seran una constant al llarg del segle XIX ja que es registraran més de 60 pronunciamientos en tot el segle.

Trienni Liberal (1820–23)

Un d'aquests pronunciamientos, el del General Riego, té èxit i obliga a Ferran VII a acatar la Constitució de 1812 i convertir-se en un monarca constitucional, la qual cosa fa a contracòr. De tota manera, aquest boicotejarà en la mesura del possible l'acció del Govern. Per tant, no es podran adoptar moltes mesures que

solucionin l'estat de crisi que, d'altra banda, és general a tot Europa.

Dècada Ominosa (1823–33)

Ferran VII convenç els seus aliats absolutistes europeus perquè l'ajudin a enderrocar el Govern liberal. Així doncs, el 1823 es produeix la invasió dels 100.000 fills de Sant Lluís que són en la seva majoria francesos. Es torna a la situació de 1808 ja que l'exèrcit, llevat del de Catalunya, no presenta cap resistència. El poble no lluita contra els invasors perquè l'Església està d'acord amb la invasió que representa la restauració de l'Antic Règim a Espanya. Un cop enderrocat el règim constitucional Ferran VII decideix suprimir la institució de l'exèrcit espanyol i en el seu lloc hi instaura una guàrdia pretoriana francesa.

Amb la restauració del sistema absolutista s'entra en un període fosc on la crisi generalitzada s'accentua cada cop més. Un exemple és la pèrdua de gairebé totes les possessions colonials. Al final d'aquest període s'afegeix un nou element de crisi: la successió del monarca. Ferran VII no té descendència i com a solució d'emergència es casa amb una jove napolitana, Maria Cristina, que li donarà una filla (Isabel). Llavors, Ferran VII deroga la llei sàlica que donava en exclusiva l'accés al tron als descendents de sexe masculí. Això genera un conflicte dins la pròpia família reial que ho veu com un pretexte per enfrontar-se amb ell. Així doncs, sorgeixen dos posicionaments davant del conflicte:

- Partidaris d'Isabel: absolutistes moderats, defenses la continuïtat del sistema.
- Partidaris de Carles: absolutistes durs, defensen inclús la reinstauració de l'Inquisició.

Aquestes posicions, un cop mor Ferran VII, acaben radicalitzant-se i generen un conflicte armat:

La Guerra Civil o 1ª Guerra Carlina (1833–39)

A mesura que avança la guerra, els isabelins s'adonen que la seva posició és feble i es veuen obligats a buscar nous suports com el dels liberals. Treuen de la presó a alguns d'ells i pacten el seu suport a canvi d'una sèrie de concessions a adoptar en cas de guanyar la guerra.

El 1833 es planteja una gran incògnita a Espanya, en la figura del sistema polític que s'adoptarà en cas de victòria d'un o altre bàndol:

- Carlistes: Retorn a l'Antic Règim
- Liberal–Moderat
- Liberal–Progressista

La resposta no arribarà fins el 1875. Mentretant s'entrarà en un llarg període d'alternances, pugnes pel poder i amb un clima d'agitació general. El mecanisme d'alternança serà el pronunciamiento.

Alternances en el poder durant el segle XIX

En el poder		Carlins
Liberals Moderats	Liberals Progressistes	Ultraabsolutistes
1834–36: Estatuto Real, 1834	1836–40: Mendizábal	Déu, Pàtria i Furs
1844–54: Dècada moderada	! Desamortització	Partidaris a: • Navarra • País Basc • Maestrat • Interior de Catalunya
! Constitució de 1845	! Constitució de 1837	
1855–68: Gran període moderat	1840–43: Trienni d'Espartero	

	1854–56: Bienni Progressista 1868–75: Sexenni Democràtic ! Constitució de 1869	
Bases del règim: • Església • Exèrcit • Burgesia agrària Ideologia • No demòcrates • Estat confessional • Censura • Llibertats restringides • Guardia Civil • Sofragi molt censitari	Bases del règim: • Classes populars urbanes • Burgesia urbana Ideologia • Demòcrates • Llibertat de culte • Llibertat de premsa • Àmplies llibertats, en general • Milícia Nacional • Sufragi més ampli	I Guerra Carlina: 1833–39 II Guerra Carlina: 1848–49 III Guerra Carlina: 1872–76

El sistema que s'imposarà el 1875 serà el **Liberal–Moderat** i s'entrarà en el període conegut com a Restauració Borbònica, i aquest durarà fins el 1931.

La Restauració (1875–1931)

També conegut com a *Sistema Cánovas*, d'Antonio Cánovas del Castillo. És un sistema *a l'anglesa* basat en el bipartidisme mitjançant el qual dos partits s'alternen en el poder. El Rei regna però no governa (Alfons XII ! Maria Cristina ! Alfons XIII). Aquesta alternança en el poder és possible gràcies a la manipulació de les eleccions amb l'anomenada *tupinada electoral* o *pucherazo*. No és un sistema democràtic, la corrupció està generalitzada i se'l pot definir com un *Sistema oligàrquico–caciquil*.

Crisis fortes de la Restauració:

- 1ª Setmana Tràgica (1909)
- 2ª Triple crisi (1917)
- 3ª Desastre d'Annual (1921)

El 1898 el sistema restauracionista pateix el primer *crack* o revés important coincidint amb la pèrdua de les colònies. S'entra en un període de crisi aguda, però els qui defensen el sistema tenen prou força per a mantenir-lo durant força anys.

El 1923 es produeix el cop d'estat de Primo de Rivera amb l'objectiu de pal·liar els efectes de la crisi i intentar posar-hi solució. Aquest instaura una dictadura que s'estendrà fins el 1930, sempre sota la complicitat de la monarquia. Aquesta, un cop acabi la dictadura, intentarà mantenir el poder (*Aquí no ha passat res*) però només podrà fer-ho per un any.

La Restauració a Catalunya

Genera l'aparició del moviment catalanista entre els anys 80 i 90 que, no obstant, adopta diferents models ben diferenciats:

- Conservador: encarnat en la figura del bisbe Torras i Bages. Molt conservador i no-democràtic. ! *La Tradició Catalana* (UD 2, pàg. 29)
- Progressista: encarnat en la figura de Valentí Almirall. Lliberal i Republicà. ! *Lo Catalanisme* (UD 2, pàg. 28)
- Patriòtic: encarnat en la figura d'Enric Prat de la Riba. ! *La Nacionalitat Catalana* (UD 2, pàg. 30)

El catalanisme s'articula en diferents variables i es pot dir que, en general, no és patrimoni de cap classe social. De tota manera, les classes populars en són una part molt important ja que s'encarreguen de mantenir la tradició de l'idioma català i fan costat als republicans que defenen posicions catalanistes i federalistes, com Pi i Margall.

En aquest període es produeix la Renaixença, amb la reinstauració dels Jocs Florals i la conseqüent recuperació literària.

Els aspectes culturals, socials i econòmics propis generen una consciència de diferència respecte a Espanya. Catalunya té una clara superioritat econòmica dins de l'Estat però també té una clara inferioritat política que impedeix la gestió més adequada per als seus interessos. A més, l'Estat central nega a Catalunya qualsevol tret d'identitat propi des de 1714.

La burgesia catalana però, autèntic motor de la societat a Catalunya, no s'implica amb el catalanisme fins a finals del segle XIX. Aleshores sí que començarà un període d'autèntica *agitació catalanista*:

- Creació d'entitats culturals i científiques
- Creació de plataformes polítiques: Unió Catalanista, que es nega a entrar en política.
- Aparició dels primers documents que reflecteixen aquest canvi de mentalitat:
- 1886: *Memorial de Greuges*, que planteja reivindicacions a l'Estat central
- 1892: *Bases de Manresa*: planteja l'articulació de Catalunya amb Espanya, però amb un respecte als seus drets. Es pot dir que és el primer projecte d'Estatut d'Autonomia per a Catalunya. Està molt influït pel catalanisme conservador de Torras i Bages i és anti-democràtic.

La Lliga Regionalista és creada el 1901 per Enric Prat de la Riba, i representa els interessos de la burgesia catalana. Aglutina el catalanisme de començaments del segle XX. Intenta dur a terme una política basada en buscar un equilibri entre el suport que donaran a un sistema restauracionista que beneficia els seus interessos econòmics però que, alhora, no és sensible a les reivindicacions nacionalistes. Això farà que caigui en una autèntica esquizofrènia que la durà al fracàs polític. P.Ex.: Frase d'Alcalà Zamora a Prat de la Riba pronunciada al Congrés dels Diputats: *Escolleixi entre ser el Bismarck d'Espanya o el Simón Bolívar de Catalunya*. La Lliga, en moments clau, es veurà obligada a escollir entre les dues opcions i sempre ho farà en favor de mantenir el sistema de la Restauració que defèn els seus interessos econòmics sacrificant les aspiracions nacionalistes (*cartera abans que bandera*). Aquesta indefinició obrirà el camí per a que, en el futur, apareixin formacions progressistes com ERC.

Evolució panorama polític de finals del segle XIX a principis del segle XX

(Veure UD3, pàg. 16)

Evolució política al segle XX

Punt de partida:

- Desastre colonial del 1898 i les seves conseqüències polítiques
- Naixement de la Lliga: Fruit de la voluntat de la burgesia catalana d'intervenir en la política

espanyola. Volen transformar Espanya com han fet amb Catalunya; volen que hi hagi més indústria, més consum i, per tant, més beneficis. Demanen un Estatut per a Catalunya però no ho aconsegueixen.

- Vaga del 1902: Es recupera el moviment obrer i es clarifica el panorama sindical català.

L'exèrcit té una certa fama de colpista però, durant la Restauració, aquesta fama desapareix. Per què? Perque creu que té tot el que li pertoca: privilegis, salaris alts (només els alts comandaments) i força poder. És un Estat dins de l'Estat. El poder restauracionista sempre cedirà davant les pressions de l'exèrcit. Al segle XX comencen a agafar cada cop més poder, fins i tot arriben a controlar parcel·les del poder judicial. A partir de 1923, amb el cop d'estat de Primo de Rivera, agafaran tot el poder.

Fets del Cu-cut: (Veure UD3, pàg. 15) A arrel de la publicació d'un acudit sobre l'exèrcit, uns quants militars assalten la redacció d'aquesta revista satírica i posteriorment fan el mateix amb la redacció de *La veu de Catalunya*. Aquests fets provoquen les protestes de l'oposició que demana responsabilitats al Govern.

Resposta del Govern: no detenir els assaltants i promulgar la Llei de Jurisdiccions que posa sota autoritat militar una part del poder judicial. Aquesta reacció s'ha d'entendre clarament en clau anti-catalana.

Resposta de les forces polítiques catalanes: davant les eleccions del 1907, decideixen crear una plataforma unitària anomenada **Solidaritat Catalana**, que inclourà gairebé tots els partits llevat del Radical de Lerroux.

Els resultats d'aquestes eleccions són espectaculars ja que Solidaritat Catalana aconsegueix 41 de les 44 actes de diputat per Catalunya. El problema d'aquesta plataforma va ser la dispersió ideològica i la poca cohesió dels partits que la integren. Aviat van sorgir diferències entre ells, per exemple a l'hora de legislar sobre l'ensenyament: l'esquerra solidària volia un ensenyament laic i mixte, mentre que la dreta el volia confessional i no-mixte.

En un acte de mimetisme, el 1908 es crea Solidaritat Obrera que aplega diferents sindicats catalans.

Alhora comença a haver-hi incidents a la zona del Rif, al Marroc. La serà un constant punt de desequilibri a la vida política espanyola i a Catalunya. És una guerra molt impopular ja que apareix en un mal moment; s'inicia amb severes derrotes de les tropes espanyoles la qual cosa obliga a cridar a files a reservistes, en la seva majoria obrers que són caps de família i font de la seva manutenció. A més, el sistema de reclutament permetia la redempció per diners, la qual cosa feia que tot el pes de la lleva recaigués en les classes populars. En un error polític de consideració, el Govern espanyol crida a una gran part dels reservistes de Barcelona que viurà una època molt agitada a causa de les protestes que els fets originen en la població. Al port de la ciutat hi ha molta tensió i tant és així que els soldats són embarcats sense armament que rebran fins arribar a les seves de l'Àfrica. Un cop allí s'adonaran que és una guerra molt dura i cruel, en la qual els dos bàndols realitzen autèntiques atrocitats amb l'enemic.

L'exèrcit s'escindeix en dos nuclis ben diferenciats:

- Els africanistes: nucli dur. Oficials joves i guerrers que aspiren a ascendir ràpidament.
- Els Peninsulars: partidaris de l'escalafonisme.

La Setmana Tràgica

L'estiu de 1909 Solidaritat Obrera convoca una vaga general pacífica en contra de la Guerra a l'Àfrica que desemboca en una insurrecció espontània que deixa la ciutat de Barcelona en mans dels obrers. És una revolta acèfala i es cau en un incendiarisme gratuït. El Govern espanyol ven la imatge a l'exterior de que es tracta d'una revolució separatista i envia reforços a Catalunya per a que l'esclafin.

Balanç de morts: 104 civils, 9 soldats i 3 capellans.

Conseqüències: gran repressió i es dicten 5 penes de mort, una d'elles contra Francesc Ferrer i Guàrdia que és el cap de turc ja que no va tenir cap implicació en els fets. Era un ideòleg i pedagog de l'anarquisme, però no pas activista. Se'l va matar més pels seus ideals que pel que havia fet (res). Hi ha moltes protestes a Europa però no aconsegueixen aturar l'execució.

Després dels fets de la Setmana Tràgica, la Lliga a través de *La Veu de Catalunya* (*Delatad, delatad*) es posiciona a favor del Govern de Madrid. De tota manera, la desmesurada actuació d'aquest es torna contra el seu president, Antonio Maura, que es veu obligat a dimitir.

Alfons XIII tenia un protagonisme clar i poder a la vida política en contra del que deia la Constitució. Estava molt en contacte amb els militars pontejant el poder civil.

El 1920 es produeix un conflicte de successió en el si dels partits liberal i conservador que no s'acaben de posar d'acord. Hi ha una manca clara de lideratge que genera pugnes internes. Quan els liberals accedeixen al poder tenen com a president a Antonio Canalejas que té una certa voluntat modernitzadora ja que, entre altres mesures, impulsa la creació de la Mancomunitat de Catalunya (és el màxim que aconseguirà la Lliga per al país). També promulga la Ley del Candado, que impedirà que l'Església tingui més negocis en un intent de frenar el seu poder. És acusat de *rojo*, la seva política fracassa i, a més, mor assassinat.

La Mancomunitat de Catalunya (1914–25)

Neix fruit de la unió de les quatre diputacions provincials catalanes. Disposa de molts pocs recursos econòmics i, per a dur a terme la seva tasca, ha de recórrer a l'endeutament. El projecte bàsic de Govern està basat en la ideologia de la Lliga però també acull altres tendències. Duu a terme una tasca molt positiva en molts sentits ja que ve a suplir una sèrie de dèficits històrics en matèries com la cultura, les infraestructures i la formació de tècnics per a la indústria.

Obres que es van fer: Escola de Treball (Escola Industrial), Escola d'Infermeria, Escola de funcionaris, Escola de Comerç, Escola d'estiu de mestres, Escola de Capataços Agraris, Biblioteca de Catalunya, Institut d'Estudis Catalans,

Els seus dos presidents van ser Prat de la Riba i Puig i Cadafalch.

Triple crisi del 1917

El règim de la Restauració està contra les cordes. Es troba molt afeblit i la conjuntura no deixa d'empitjorar per moments:

- 1ª vaga general convocada conjuntament per la UGT i la CNT
- Creació per part de l'oposició (PSOE, Lliga, Reformistes i Republicans) d'un Parlament paral·lel.
- Els militars giren l'esquena al Govern creant les Junes d'oposició al Govern (il·legals).

El règim trontolla, no només el Govern sinó tot el sistema. La Lliga tornarà a jugar un paper clau ja que davant la situació crítica que es viu decideix una vegada més posar-se del costat dels seus interessos econòmics; abandona el Parlament paral·lel i entra a formar part del Govern de Madrid que, acorralat pels militars, cedeix a les pretensions d'aquests que, en contrapartida, surten al carrer per esclafar la vaga.

Un cop més, la Restauració se n'ha sortit però ha quedat més tocada si cap.

Crisi del 1921

Uns dels factors desencadenants són les conseqüències de la decaència post 1ª Guerra Mundial. Un altre factor és la Guerra a l'Àfrica, que està representant una sangria econòmica i humana per al país.

Els fets es precipiten per causa del *Desastre d'Annual* una batalla en la qual es produeixen entre 13.000 i 15.000 morts en un sol dia. El front s'ensorra i es perden tots els territoris conquerits durant els anteriors 10 anys. Això provoca que es demanin responsabilitats al més alt nivell, incloent no només l'Estat Major de l'exèrcit sinó també la Casa Reial. A més, es produeix el fet que els enemics demanen un rescat per un grup de presoners espanyols. El Rei es nega a abonar-lo tot justificant-se amb la frase *Qué cara va la carne de gallina!*, cosa que no senta gens bé en la població. Al final, el rescat el paga un empresari basc.

En certs sectors del país (majoritàriament a l'oligarquia) va prenent cos la idea de fa falta un cop d'estat per posar ordre a Espanya. Aquest es produirà el 1923.

La dictadura de Primo de Rivera (1923–30)

El cop d'estat es produeix poc després de l'onze de setembre (justificació: separatisme dels catalans) i poc abans del debat parlamentari que tractarà de les responsabilitats sobre el Desastre d'Annual. És un cop d'estat esperat i apludit, fins i tot per la Lliga. Vol accedir al poder per lluitar contra el comunisme, l'anarquisme i el separatisme, establint el seu peculiar ordre. És una dictadura autoritària però no feixista.

La dictadura dura 7 anys i es pot dir que no soluciona res, llevat de la Guerra d'Àfrica que és finiquitada amb l'ajuda dels francesos i el definitiu desembarc d'Alhucemas el 1925.

A Catalunya, la dictadura es caracteritza per:

- Imposició de l'autoritat del règim per la força
- Repressió de la cultura catalana que genera una resposta dels intel·lectuals i estudiants catalans en forma de protestes
- Creixement econòmic a mida que van passant els anys

Afectada per tot tipus de problemes, la dictadura cau en una profunda crisi i es veu afectada per un gran desprestigi fins que el maig de 1930 Primo de Rivera es veu obligat a dimitir per problemes de salut (tot i això, morirà poc després).

El règim restauracionista intenta redreçar la situació tornant a la normalitat pre-dictadura (torns liberals–moderats). Nomenen com a cap d'estat al General Berenguer que durà a terme el que es va anomenar com a dictablanda. La monarquia intenta desmarcar-se de la seva col·laboració amb la dictadura però no ho aconsegueix.

L'oposició es troba amb que, per primer cop en molt temps, té força i poder per intentar canviar el curs dels esdeveniments. L'agost de 1930 es reuneixen a Sant Sebastià republicans, socialistes i nacionalistes catalans. Aquests últims seran membres dels partits Estat Català, Acció Republicana i Acció Catalana; la Lliga no hi era. Un cop allí decideixen firmar un pacte per a:

- canviar el règim existent
- portar la República a Espanya
- establir la democràcia
- dotar d'autonomia a Catalunya
- nomenar el futur Govern de la República

En un principi, l'oposició pensa en el cop d'estat com a opció per arribar al poder. Aquest havia de fer-se el 15 de desembre però no hi ha coordinació i fracassa, ja que només es rebel·la la guarnició de Jaca; els

comandaments d'aquesta són jutjats i condemnats a mort la qual cosa fa que la gent acabi de posar-se en contra del Govern de Madrid.

Essent Primer Ministre Aznar, es convoquen dos comicis electorals: el 12 d'abril eleccions municipals i el juny legislatives. El clima és tan tens que les eleccions municipals es converteixen en un referèndum entre la monarquia i la república.

- Defensors de la monarquia i del règim restauracionista
- Oposició:
 - A Espanya: Conjunción Republicana–Socialista
 - A Catalunya: ERC, creada el mateix 1931 (orígens veure UD 3, pàg. 16)

Malgrat aquesta bipolarització, les eleccions se celebren amb normalitat. El 14 d'abril de sap que el resultat és àmpliament favorable als republicans, sobretot a les capitals de província. A Catalunya la victòria de l'esquerra enfront de la Liga és molt àmplia. En un primer moment, l'oposició tenia la idea de esperar a les eleccions generals del mes de juny per accedir al Govern, però es troba amb què la gent surt espontàniament al carrer i els empeny a prendre el poder des d'aquell mateix moment.

Ja queda molt poca gent que confii en la monarquia, inclús la Guardia Civil es nega a disparar un sol tret per a defensar-la.

A Barcelona, el mateix dia 14 d'abril, Francesc Macià proclama la República Catalana dins de la Confederació de Pobles Ibèrics en una interpretació lliure del pacte de Donosti. Poc més tard es proclama la República a Madrid. La monarquia cau i el comitè resultant del pacte de sant Sebastià es converteix en Govern provisional ja que no ha sortit de les urnes. Es dona un buit de poder. Aquest Govern provisional envia tres representants a Catalunya per a negociar amb Macià que renunciï a la República catalana i que s'integri en la República espanyola. Aquest accepta a canvi de la restitució de la institució de la Generalitat de Catalunya que donarà autogovern immediat al país. Macià es converteix, doncs, en el president núm. 111 de la Generalitat.

Catalunya durant la II República

- Govern Provisional (14 d'abril al 16 de juny de 1931)
- Bienni de centre–esquerra (juny 31 ! novembre 33)

També bienni Azaña o Reformista. Governen el Partit Republicà, el PSOE i ERC

- Bienni radical–cedista (novembre 33 ! febrer 36)
- Front Popular [a Espanya] / Front d'esquerres [a Catalunya] – (febrer ! juliol 36)
- Guerra Civil (17 de juliol del 1936 a l'1 d'abril del 1939)

A Catalunya s'elabora un projecte d'Estatut (Estatut de Núria) que se sotmet a referèndum l'agost de 1931 i que és aprovat per una immensa majoria (99% de vots afirmatius).

A Espanya el ritme dels canvis és molt més lent. La nova Constitució no s'aprovarà fins el mes de desembre del 1931; en aquesta es reconeix el dret a l'autonomia de les regions. Els diputats catalans reclamen unitàriament que el projecte d'Estatut sigui ratificat com abans millor per les Corts Generals. Però aquestes tenen dubtes i recelen. Comencen a revisar el text de l'Estatut article per article i a retallar el seu contingut de manera dràstica. S'anul·len un 50% dels articles i les discussions sobre la seva aprovació definitiva s'eternitzen. Hi ha grups parlamentaris que obstaculitzen l'avenç del projecte d'Estatut així com de diverses lleis que són importants per a Catalunya, com per exemple la Llei Agrària.

L'agost de 1932 es produeix un intent de cop d'estat per part del general Sanjurjo conegut com a *Sanjurjada* que no tindrà èxit però que posarà en alerta a Azaña, el president de la República, que instarà als parlamentaris menys col·laboradors a que deixin d'obstaculitzar el funcionament de les Cambres i que no posin obstacles a l'aprovació de lleis que el país necessita per a funcionar millor. Finalment, s'aproven l'Estatut de 1932 i la Llei Agrària.

Comparació dels dos Estatuts

Àmbit	Estatut de Núria	Estatut de 1932
Nivell Econòmic	Vol solucionar el dèficit amb Espanya dividint la recaptació dels impostos : Directes: la Generalitat Indirectes: l'Estat central	No acceptat per les Corts. Queda molt fosc. Finances de la Generalitat queden molt minvades.
Idioma	Única llengua oficial: català Castellà: només s'utilitzarà en les relacions amb l'Estat central	El català i el castellà seran cooficials
Ensenyament	Xarxa única d'ensenyament depenent de la Generalitat	Només dona a la Generalitat la facultat de crear noves escoles. Això fa que hi hagi dues xarxes paral·leles (Govern Republicà i Govern de la Generalitat) amb una divisió idiomàtica i costos molt elevats.
Treball	Competència exclusiva tant pel que fa a la legislació com a l'execució	Els socialistes no se'n refien perquè saben que a Catalunya no tenen força; és més, qui té el poder és ERC que està molt lligada a la CNT i genera un conflicte d'interessos.

Competències (compartides, mai exclusives):

- Ensenyament: en 2 anys es fan més escoles que en els darrers 40 anys.
- Justícia
- Obres públiques
- Treball
- Agricultura, ramaderia i pesca
- Ordre públic: traspàs complet de les forces de seguretat al Govern de Catalunya. Així doncs, la Guardia Civil, la Guardia de Asalto i la Policia Secreta passen a dependre de la Generalitat.
- Sanitat
- Cultura: 27 diaris en català i 1.000 llibres en català a l'any.

A l'hora d'aplicar totes aquestes competències, però, el Govern de la Generalitat es trobarà amb que no disposa de suficients recursos econòmics.

Eleccions autonòmiques (novembre del 1932)

El setembre de 1932 es pot dir que l'autonomia de Catalunya ja està en marxa, però fan falta unes eleccions per escollir el Parlament. Aquestes eleccions es fan el mes de novembre i són guanyades per ERC; es confirma, doncs, l'esperat domini de les esquerres al Parlament de Catalunya i al Govern de la Generalitat, amb Francesc Macià al capdavant de l'executiu. Macià, però, no està massa bé de salut i morirà el Nadal de 1933. El substituirà Lluís Companys que serà el president núm. 112.

A Espanya, a partir del novembre de 1933, ens trobem amb un Govern de dretes, la qual cosa fa que l'anterior sintonia entre els Governos de Catalunya i Madrid es trenqui, ja que aquests emprenen una política antireformista. Es produeixen friccions entre els dos executius.

La força més votada a les eleccions generals a Espanya va ser la CEDA, amb Gil Robles al seu front. Aquest partit tenia un cert aire feixista i el president de la República, Alcalá Zamora, va decidir encarregar la formació del Govern a la segona força més votada, el partit republicà radical de Lerroux. La CEDA feia molta por, donada la conjuntura europea de puixança de les forces amb ideologies feixistes. Sobretot era temuda pels socialistes que havien vist com a Àustria, els seus correligionaris havien perdut el poder en mans de la dreta més conservadora. La CEDA quedarà en una situació en la qual no formarà part del Govern però li donarà el seu suport.

L'estiu del 1934 es produeix una gran controvèrsia Estat-Generalitat amb motiu de la Llei de contractistes de conreu, elaborada pel Parlament de Catalunya i que havi de permetre l'accés a la propietat de la terra als rabassaires. Es produeix un conflicte de competències ja que el Govern central, a instàncies d'una impugnació de la llei per part de la Lliga, s'hi oposa.

Els fets d'octubre

L'octubre del 1934, tres membres entren a formar part del Govern com a ministres. Els temors dels militants d'esquerra i dels socialistes en particular s'havien fet realitat. Ara, aquests es disposen a complir el que havien promès temps enrere: Si els feixistes arriben al poder farem la revolució. Així doncs, l'octubre de 1934 van convocar una vaga general revolucionària que va ser declarada il·legal per les autoritats. El Govern de la Generalitat se suma a la protesta en contra del Govern de Madrid, però no és una revolta separatista. Es vol tornar a l'esperit que movia la República als seus inicis. En aquest context, el 6 d'octubre, el president Companys proclama l'Estat Català dins de la República Federal Espanyola.

És una revolta condemnada al fracàs ja que les forces obreres es troben unides a Espanya (Alianza Obrera) però no a Catalunya ja que la CNT, la força sindical majoritària, no forma part de l'Alianza. Hi ha desunió i, per tant, feblesa. A més, la Generalitat no vol armar els obrers per por a que en cas de guanyar el conflicte no en tinguin prou i decideixin agafar el poder a la força. Es confia en les pròpies forces d'ordre públic però aviat es veu que seran insuficients. Hi ha una gran desorganització.

L'exèrcit no dona suport a la Generalitat i, amb el General Batet al capdavant, ocupa el Palau de la Generalitat i el tot el Govern (llevat del conseller de Governació que aconsegueix fugir) és detingut i empresonat al penal del Puerto de Santa María. La institució de la Generalitat no és liquidada sinó suspesa de funcions, ja que segueix exercint les seves funcions administratives ara en mans, però, de membres de la CEDA i del partit de Lerroux. L'executiu català és jutjat i condemnat a mort, però la condemna és commutada per 30 anys de presó.

A Espanya la revolta dura una mica més, sobretot a Astúries on el Govern estatal es veu obligat a enviar-hi tropes de l'Àfrica que la sufocaran en 15 dies.

Després d'aquests fets es produeix una repressió brutal i fa marxa enrera en totes les reformes progressistes dels dos primers anys de la República. Això, unit amb el context europeu d'unió de les forces d'esquerres i progressistes per fer front a la puixança del feixisme, fa que aquí es formin plataformes electorals unitàries de cara als comicis generals del febrer del 1936.

Es dona una campanya electoral bastant neta i aquestes eleccions són guanyades àmpliament pel Front d'Esquerres a Catalunya i pel Frente Popular a Espanya, derrotant clarament a la dreta que s'havia articulat en el Front de l'Ordre.

El Govern torna a estar en mans de les esquerres i el primer que fan és aplicar una amnistia a totes les persones que havien estat empresonades durant la repressió dels dos darrers anys. El Govern de la Generalitat surt del penal i torna a Catalunya enmig de l'aclamació popular. Es recupera l'autonomia política i es reprenen les reformes que havien estat aturades, però això durarà ben poc (en total, el temps d'autonomia de Catalunya durant la II República va ser de 2 anys i 4 mesos).

La dreta i els sectors afins comencen a conspirar per a recuperar el poder com sigui. D'aquesta manera s'entra a la primavera del 1936 en un clima de molta violència, sobretot a Madrid i per part dels pistolers de Falange. Concretament assassinant al tinent Castillo de la Policia, conegut simpatitzant de l'esquerra. La Guardia de Asalto deté com a presumpte inspirador del crim a un diputat de la dreta, Calvo Sotelo, que alhora és assassinat en obscures circumstàncies.

Els militars rebels ja tenen el cop d'estat preparat i aprofiten la difícil situació del país per a fer el pas endavant. Principals focus rebels:

- General Sanjurjo, a Portugal
- General Mola, a Pamplona (exemple de la miopia política del Govern)
- General Franco, a Canàries
- General Godet, a Mallorca

La gestió Casares Quiroga al capdavant de l'executiu central és nefasta i té una manca de reflexos total davant els fets que es produeixen.

A Catalunya les forces de seguretat ja estaven alerta i només hi havia la incògnita del què faria la Guardia Civil. Els partits d'esquerra també estaven preparats davant el que s'intuïa com a inevitable.

Finalment i aprofitant el clima d'alta tensió generat pels assassinats del tinent Castillo i de Calvo Sotelo, es produeix la rebel·lió de la guarnició d'Àfrica en primer lloc. A Catalunya, l'únic lloc on es rebel·len els militars és a Barcelona. Concretament, surten tres columnes de soldats armats de les casernes de Pedralbes, Sant Andreu i Sants que van avançant en direcció a la Plaça de Sant Jaume per a ocupar el Palau de la Generalitat i altres places estratègiques. Les tropes anaven enganyades ja que els van ordenar d'anar a defensar la República però no els van dir de què.

Els militars rebels duen a terme el cop d'estat sense saber ben bé que faran en cas de que aconseguixin el seu objectiu i triomfin. Es barallen diferents opcions com són el retorn a una monarquia amb Alfons XIII al seu front, l'establiment d'una República de dretes, la creació d'un règim carlista,

Tot i que no és sufocat d'immediat, es pot dir que el cop d'estat fracassà ja que el seu objectiu d'agafar el poder en 48 hores no es compleix. La gent ha sortit al carrer per a enfrontar-se als militars rebels i defensar la legalitat vigent. A Madrid, els militars no s'atreveixen ni a sortir de les casernes ja que es troben en minoria davant les masses populars armades, i esperen a que arribin els reforços en forma d'alguna de les columnes rebels que es dirigien cap a la capital.

El General Mola és molt contundent i dona l'ordre de crear un clima de terror. En aquest sentit es produeixen els primers afusellaments dels militars que no s'havien rebel·lat (p.ex.: el General Batet).

A Barcelona hi ha el dubte del què farà la Guardia Civil. El president Companys parla amb el (?) Escobar, cap de la Guardia Civil a Catalunya, que manifesta no tenir ordres de Madrid i que, per tant, segueix estant sota

les ordres del Govern de la Generalitat. En aquest moment, les forces de la Guardia Civil s'afegeixen en la lluita als carrers de Barcelona contra les columnes de militars rebels. És una lluita molt dura que acaba amb la derrota i rendició dels rebels, incloent el General Godet que havia arribat de Mallorca per intentar donar suport, però el conflicte ja estava poc menys que decidit. Godet es rendeix i és obligat a pronunciar un discurs per la ràdio reconeixent la derrota i instant a les tropes del bàndol rebel a que es rendixin i entreguin les armes.

El Govern de la República, però, triga molt (3 dies) en donar armes a la gent que vol defensar-la, i en aquell moment ja era massa tard per esclafar-la. D'aquí sorgeix una situació d'equilibri de la qual derivarà el conflicte de la Guerra Civil.

Els rebels, en un primer moment, es fan amb el domini de Galícia, Navarra, Osca, Saragossa, Terol, Sevilla, Cadis, nord d'Àfrica, Mallorca i Eivissa. A l'exèrcit de Terra la rebel·lió és quasi total, l'exèrcit de l'Aire té uns mitjans escassos i obsolets i no té molta importància i a l'Armada es produeix una situació especial: mentre que els comandaments (extracció social alta) recolzen la rebel·lió, la tropa o marineria (extracció social baixa) hi està en contra i es produeixen motins a bord dels vaixells que acaben controlant i posant a disposició del Govern de la República; a aquesta, no obstant, se li plantejarà el problema de la manca d'oficials que governin aquestes naus. En un clar exemple de falta d'estratègia, el Govern envia part de la flota al nord de la península en lloc de concentrar els seus esforços en bloquejar la sortida dels rebels del nord d'Àfrica per l'estret de Gibraltar. En conseqüència, aquests no troben massa dificultats per creuar-lo i en 3 mesos ocupen tota Andalusia i fins i tot arriben als afores de Madrid.

A Catalunya hi ha una dualitat del poder: d'una banda, el poder legal que està en mans de la Generalitat i d'altra el poder real que és en mans de qui té les armes. Aquestes són ara en mans de la CNT que va ocupar la caserna de Sant Andreu on hi havia 200.000 fusells. Com reaccionen davant d'aquests fets les forces de l'ordre a Catalunya? La Guardia Civil, els Mossos d'Esquadra i la Guardia de Asalto estan molt delmats pels primers enfrontaments del conflicte i, a més, es neguen a disparar contra els obrers que en molts casos els han ajudat tot combatent els soldats rebels a les mateixes trinxeres.

Com el Govern de la República no té exèrcit, espontàniament s'organitzen columnes de milicians (exèrcit improvisat) que aniran a lluitar al front de l'Aragó (Terol i Osca). La seva efectivitat, però, serà més aviat baixa ja que en camp obert es fa més manifesta la seva falta de professionalitat.

Davant del buit de poder existent, els partits obrers i els sindicats com la CNT, el PSUC, el POUM i ERC creen el Comité de Milícies Antifeixistes que s'estendrà fins el mes de setembre en què els seus components passaran a formar part del Govern de la Generalitat.

Als carrers hi ha un clima de terror: les presons es buiden i alguns obrers armats cometen molts assassinats (sobretot de gent de dretes i religiosos). Davant d'aquesta situació, la Generalitat fa el que pot per evitar-ho i facilita la fugida de tots aquells que podien ser víctimes dels atacs. Expedeix nombrosos passaports i fins i tot dona uniformes de Mosso d'Esquadra per que la gent pugui fugir sense ser reconeguda. Aquesta situació de caos i de violència s'acabarà quan torni a existir l'aparell de l'Estat Republicà el setembre del 1936.

A les zones controlades pels rebels s'inicia una política conscient de repressió i extermini a gran escala dels opositors.

Les primeres milícies fracassen a Osca, Saragossa i Mallorca. A finals de 1936 el president de la República, Largo Caballero ordena la militarització de les milícies tot creant l'Exèrcit Popular. Així doncs, es passarà de les desorganitzades columnes de milicians a les divisions militars que impliquen jerarquia i disciplina estricta. Els militants del POUM (anarquistes) són reacis a acceptar aquestes imposicions.

A l'Exèrcit Popular se li plantegen dos problemes:

- Falta de comandaments qualificats: els oficials d'alta graduació (els qui planifiquen les batalles) tenen un molt bon nivell, però els oficials de graduació intermitja (els qui han d'aplicar els plans de batalla sobre el terreny) no estan ben preparats i tenen un nivell d'eficàcia molt baix.
- Falta de material bèl·lic: tot i ser la força que defen la legalitat constitucional, es troba amb moltes dificultats per comprar armes a l'estranger i fer-les arribar als fronts de lluita. Aquesta situació de desigualtat s'agrujarà a partir de mitjans del 1937 quan els rebels rebran l'ajut de l'exèrcit italià (uns 100.000 homes), l'exèrcit alemany i dels mercenaris africans (uns 100.000 homes), a més d'abundant armament i municions. Això farà que el bàndol rebel disposi d'una gran superioritat respecte a les forces republicanes.

Els fets de maig de 1937

En un moment determinat, dins del bàndol republicà sorgeixen dues maneres de veure el conflicte de la Guerra Civil:

- Guerra Revolucionària: fer la guerra i alhora fer la revolució (CNT i POUM)
- Primer fer la guerra i després la revolució (PSUC-UGT i ERC)

Això es tradueix en conflictes a l'hora de decidir com s'ha de dirigir l'economia o com s'ha d'organitzar la lluita militar (milícies o exèrcit). Es produeixen picabaralles importants entre partidaris d'ambdues opcions que es radicalitzaran a partir del mes de maig del 1937. La situació és tan tensa que es decideix no fer cap mena de celebració ni manifestació especial el dia 1 de maig, el dia dels treballadors.

L'espurna que fa esclatar el conflicte és l'enviament de camionetes de la Guardia de Asalto per que ocupin l'edifici de la Telefònica a la Plaça de Catalunya de Barcelona, que fins aleshores estava en mans de la CNT. Aquests defensen l'edifici amb les armes i la tensió augmenta fins que els enfrontaments armats arriben als carrers; aquests duraran entre 3 i 5 dies i s'estendran a diverses poblacions catalanes (Barcelona, Tortosa, Vic, Montesquiu,).

L'opció que sortirà vencedora d'aquest conflicte serà la que defenen el PSUC-UGT i ERC. La CNT, tot i que seguirà tenint una força important, ja no participarà més al Govern de la Generalitat. El POUM, en canvi, és esborrat de la circulació i inclús alguns dels seus dirigents són assassinats, com és el cas d'Andreu Nin. Les unitats milicianes són dissoltes.

Per tant, com a resultat d'aquest conflicte, es determina que la prioritat bàsica és guanyar la guerra o almenys allargar la resistència fins que esclati la segona guerra mundial que obligaria als països democràtics a intervenir en favor del Govern republicà espanyol. Antonio Negrín, president llavors deia: Resistid, resistid, resistid.

El Govern republicà es trasllada a València i en un moment donat desconfia de l'actitud de Catalunya davant el conflicte de la Guerra Civil. Envia policia a Catalunya per tal de treure les competències d'ordre públic a la Generalitat. Això genera molt malestar, més encara quan el Govern republicà es trasllada a Barcelona, moment en el qual es produiran nombroses friccions.

Mentretant, els militars rebels continuen la seva progressió i ja controlen bona part de la península. Només resisteixen la ciutat de Madrid i la meitat nord-est. A finals del 1937 es produeix la batalla de Terol, el resultat de la qual, amb l'enfonsament del front de l'est, farà que les tropes rebels tinguin via lliure per avançar cap al nord i, per tant, la guerra arribi a Catalunya. En un primer moment s'aconseguirà aturar la incursió als marges dels rius Ebre i Segre. Amb tot això, Catalunya es veu aïllada de la resta de zones republicanes de la península. Les zones on entren els rebels són sotmeses a una liquidació total dels drets autonòmics i a una brutal repressió política.

La batalla de l'Ebre

Dura 116 dies. L'exèrcit Popular republicà fa una ofensiva a la zona de Gandesa on creua el riu Ebre i aconsegueix ocupar als rebels una àmplia zona. Els rebels, però, i Franco en particular, tenien per principi el fet de no cedir ni un pam de terreny (per insignificant o poc estratègic que fos) a l'enemic. Així doncs, els rebels concentren els seus esforços en enviar un gran nombre de tropes a la zona ocupada en la qual es durà a terme durant gairebé 4 mesos una lluita molt dura i intensa. Al final, les tropes republicanes es veuran obligades a retrocedir a les seves posicions inicials a l'altra banda de l'Ebre.

La batalla se salda amb un resultat d'empat sobre el mapa ja que, si bé les posicions són les mateixes que abans del seu inici, s'ha produït una gran pèrdua de material bèl·lic (aviació, artilleria,) i humana (moltes baixes). Els rebels, en canvi, tot i patir moltes baixes també, mantenen un potencial intacte.

Tot això farà que el Nadal del 1938 els rebels iniciïn el seu atac sobre Catalunya que no pot presentar massa resistència. Només es formen petites línies de resistència per a permetre guanyar temps als que han de fugir a l'estranger. El dia 26 de gener cau la ciutat de Barcelona i a finals de febrer ja dominen tot el territori català fins a arribar a la frontera amb França.

L'1 d'abril del 1939, finalment, el Govern de la República veu clar que no pot guanyar la guerra i cedeix rendint-se als rebels.

Conseqüències a Catalunya

- Llevat d'una minoria que va fer costat als rebels (Catalans de Burgos) i que no patirà la repressió dels rebels, Catalunya és un país derrotat; començarà aleshores una repressió molt dura i de llarga durada.
- Exili: es calcula que durant la Guerra Civil es van refugiar a Catalunya unes 750.000 persones d'altres punts de la península que fugien de l'avanç rebel. En acabar la guerra es produeix l'exili massiu d'un 500.000 persones (no tots catalans) cap a França.
- La Guerra Mundial comença amb un domini clar dels exèrcits feixistes, la qual cosa fa que Franco se senti legitimat per a aplicar una política de repressió duríssima. Es calcula que a Catalunya va haver-hi més de 3.000 afusellats i a Espanya, tot i que no se sap del cert, entre 80 i 150.000 afusellats. Es dona el cas que va haver-hi més víctimes que van morir afusellades que no pas en combat. Alhora també es van fer molts presoners, uns 500.000 aproximadament.

Quan Hitler comença a perdre la guerra durant els anys 1943-44, Franco agafa por i intenta canviar la imatge del règim davant dels que es configuren com a futurs guanyadors de la II Guerra Mundial. A partir del 1943 el nombre d'afusellaments baixa radicalment. Els aliats saben qui és Franco i no es deixen enganyar, però decideixen fer el desembarc a Normandia i no a Espanya, tot i que s'ho havien plantejat. A l'acabar-se la II Guerra Mundial els aliats decideixen no entrar a Espanya; els espanyols que estaven enrolats en les brigades internacionals aliades intenten atacar pel seu compte pensant que després els seguirien la resta de tropes aliades. Fan una incursió a la Val d'Aran però són derrotats. En aquell moment, els aliats decideixen definitivament no intervenir a Espanya però li declaren un boicot. Per exemple, no deixen que s'integri a l'ONU. Ingènuament esperen que el poble espanyol es tregui del damunt la dictadura i que instauri un sistema democràtic, però això no serà possible donat l'esgotament total de la població.

S'entra en uns anys molt difícils de postguerra en els quals es passa molta fam. Són els anys de l'estraperlo, en els quals una minoria s'enriquirà molt a base de comerciar il·legalment amb aliments bàsics i matèries de primera necessitat. El sistema de racionament es manté fins l'any 1951 i el nivell de vida d'abans de la guerra no es recupera fins a finals dels 50.

Veure mapa a l'Unitat Didàctica 1, pàgina 6.

Unión General de Trabajadores

Confederación Nacional del Trabajo

Unió Socialista Catalana

Federación Anarquista Ibérica

Bloc Obrer i Camperol

Partido Obrero de Unificación Marxista

Partit Socialista Unificat de Catalunya

Ley Orgánica de Fuerzas y Cuerpos de Seguridad

Pagesos que no tenien accés a la propietat de les terres